

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku Instituut

Mart Vigla

KINNIPEETAVATE LIIKUMISVÕIMALUSED JA
DISTSIPLIINIRIKKUMISED TARTU VANGLAS

Magistritöö

Juhendaja:
Inga Karton, MSc

Tallinn 2011

ANNOTATSIOON

Sisekaitseakadeemia Sisejulgeoleku Instituut	Kuu ja aasta: Detsember 2011
Töö pealkiri: KINNIPEETAVATE LIIKUMISVÕIMALUSED JA DISTSIPLIINIRIKKUMISED TARTU VANGLAS	
Töö autor: Mart Vigla	Olen nõus oma magistritöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
Allkiri:	
Lühikokkuvõte:	
<p>Magistritöö on esitatud kokku 73 lehel, millest töö põhiosa moodustab 56 lehekülge. Magistritöö on kirjutatud eesti keeles. Magistritöö koosneb sissejuhatusest, kolmest peatükist, mis on jaotatud alapeatükkideks, kokkuvõtvast osast ja inglise keelsest resümest. Järeldusi ja ettepanekuid on esitatud magistritöö igas sisulises peatükis.</p> <p>Käesoleva töö põhisuund annab ülevaate Tartu vangla kinnipeetavate liikumisvõimalustest ning kinnipeetavate hinnangutest vangla poolt pakutavatele liikumisvõimalustele ja distsipliinirikumiste põhjustajatele. Teaduskirjandusest leiame kinnitust, et kinnipidamisasutuses põhjustavad distsipliinirikumisi väga erinevad tegurid. Teaduslikele seisukohtadele toetudes on koostatud ankeet, mille täitmises osales 233 Tartu vangla eesti keelt kõnelevat kinnipeetavat. Käesolevas töös on võetud vaatluse alla kinnipeetavate liikumisvõimalused ja distsipliinirikumiste põhjustajad Tartu vanglas.</p> <p>Magistritöö eesmärk on leida võimalusi vähendada kinnipeetavate distsipliinirikumisi Tartu vanglas. Magistritöö aluseks on hüpotees, et kinnipeetava liikumisvõimaluste vähenemisel suureneb tema distsipliinirikumiste toimepanemise tõenäosus.</p> <p>Käesolevas töös on kasutatud 2011. aasta kevadel kehtinud õigusakte (vangistusseadust 04.03.2011. aasta seisuga). Autor leidis uuringu tulemusena, et õiguslik regulatsioon on piisav tagamaks kinnipeetavatele minimaalsed võimalused liikumiseks. Tartu vangla taristu vajab teatud parendusi, et võimaldada kinnipeetavatele mitmekesisemaid liikumisvõimalusi. Kinnipeetavad, kellele on pakutud täiendavaid sportimise võimalusi, on harvemad distsipliinirikkujad vanglas. Küsimustikule vastanud kinnipeetavad hindasid valdavalt Tartu vangla poolt pakutavaid liikumisvõimalusi hindega „puudulik“. Distsipliinirikumiste põhjustajana hindasid vastanud kinnipeetavad olulisemaks mõjuriks tegureid „tegevusetus“, „vähene liikumine“ ja „suhted töötajatega“.</p>	
Võtmesõnad: kinnipeetav, liikumisvõimalus, distsipliinirikumine	
Keywords: prisoner, inmate, mobility, violations	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Inga Karton	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. KINNIPETAVATE LIIKUMISVÕIMALUSTE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD JA ÕIGUSLIK ALUS.....	8
1.1. Teoreetilised lähtekohad kehalise liikumise mõjust inimese psüühikale.....	8
1.2. Kinnipeetavate liikumisvõimalusi reguleeriv õigusruum	16
1.3. Kinnipeetavate liikumisvõimaluste kohtupraktika.....	23
2. KINNIPETAVATE LIIKUMISVÕIMALUSED TARTU VANGLAS.....	27
2.1. Vangla üldiseloomustus ja kinnipeetavate kasutuses oleva infrastruktuuri kirjeldus.	27
2.2. Kinnipeetavate liikumisvõimalusi laiendav projekt „Fair Play“	35
3. EMPIIRILISE UURINGU LÄBIVIIMINE JA TULEMUSED	38
3.1. Ankeetküsitluse läbiviimise meetodika, protseduur ja valim	38
3.2. Uuringu tulemused	42
3.3. Distsipliinirikumiste statistiline analüüs	47
KOKKUVÕTE.....	56
SUMMARY	59
KASUTATUD KIRJANDUS	62
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	65
Lisa 1. Tartu vangla spordisaali kasutamise graafik	66
Lisa 2. Tartu vangla spordihoone ja –väljakute kasutamise reeglid.	67
Lisa 3. Tartu vangla kinnipeetavate päevakava.....	68
Lisa 4. Keelatud esemete ja ainete loetelu	71
Lisa 5. Ankeetküsimustik.....	72

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

Käesolevas töös mõistetakse liikumisvõimaluse all treenimist, sportimist, kehalist aktiivsust ja kehakultuuri. Samuti kinnipeetavatele vangla poolt pakutavaid võimalusi töötamiseks, õppimiseks, enesetäiendamiseks, osalemiseks rehabilitatsiooniprogrammides ja huvitegevuses ning kinnipeetavate vaba liikumise aega elusektsioonis (suhtlemine).

Distsipliinirikumine – igasugune õigusaktides käsitletud korrarikumine, mille eest on võimalik määrata distsiplinaarkaristus.

Distsiplinaarkaristus – õigusaktide nõuete süülise rikkumise korral kohaldatav mõjutusvahend.

Kehakultuur – tegevus, mis seisneb eelkõige sportlikes harjutustes ning mille eesmärk on kehaliste võimete arendamine ja tervise tugevdamine.

Kinni peetav isik – termin hõlmab kõiki kinnipidamisasutuses kinni peetavaid isikuid, nagu vahistatud, eeluuritavad, kohtualused ja süüdimõistetud.

Kinnipeetav – süüdimõistetud isik.

Perimeeter - kindlustatud või kaitstavat ala piirav kinnine joon ehk vangla piire.

VangIS – Riiklik kinnipeetavate, karistusjärgselt kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute register.

Vangla - valvatava müüri või muu piirdega hoonete kompleks, mis võimaldab pideva järelevalve kinnipeetava üle.

VangS – Vangistusseadus.

VSke - Justiitsministri 30.11.2000. aasta määrus nr 72 Vangla sisekorraeeskiri.

SISSEJUHATUS

Magistritöö teema on ajendatud eeldusest, et kinnipeetavate liikumisvõimalused on küllaltki piiratud võrreldes inimesega vabaduses. Samas esineb kinnipidamisasutustes rohkelt distsipliinirikumisi ja vajalik oleks rakendada meetmeid kinnipidamisasutuste turvalisuse tõstmiseks, ametnike töökeskkonna parandamiseks ning tõhusamalt planeerida taasühiskonnastamise meetmeid.

Teaduslikud uuringud on tõestanud seoseid kehalise aktiivsuse ja psüühilistest häiretest tulenevate konfliktsituatsioonide vahel. Uuringute aluseks on tavakodanik, kes liigub oma igapäevategevustest lähtuvalt oluliselt rohkem kui kinnipeetav. Tartu vanglas on probleemiks kinnipeetavate sagedased distsipliinirikumised, mille sagedus aasta-aastalt kasvab. Näiteks on käesoleval aastal Tartu vanglas kinnipeetavate distsipliinirikumiste arv suurenenud kolm korda võrreldes aastaga 2009. Seega on teemavaldkond uurimiseks aktuaalne, kuna leides puudujääke või ka edukaid lahendusi kinnipeetavatele erinevate liikumistegevuste pakkumisel, võib puudujääkide kõrvaldamisel ja edukate lahenduste edasiarendamisel saavutada edu ka distsipliinirikumiste vähenemises. Lisaks on autori arvates vajalik leida täiendavaid võimalusi kinnipeetavate liikumisvõimaluste suurendamiseks ja nii Tartu vanglas kui ka teistes Eesti vanglates distsipliinirikumiste vähendamiseks. Magistritöö aktuaalsust rõhutab veel ka asjaolu, et Eesti vanglasüsteemis pole sellekohast uuringut varem läbi viidud.

Teoreetilistest seisukohtadest lähtuvalt esineb muuhulgas seoseid liikumisvõimaluste ja vähesest liikumisest või tegevusetusest tingitud meeleolu kõikumise vahel. Vanglas kutsuvad sellised olukorrad tihti peale kinnipeetavate hulgas esile distsipliinirikumisi. Seega võib teoreetilistest seisukohtadest lähtuvalt võtta magistritöö aluseks hüpoteesi, et kinnipeetava liikumisvõimaluste vähenemisel suureneb tema distsipliinirikumiste toimepanemise tõenäosus. Sellest lähtuvalt võib omakorda eeldada, et kui suurendada kinnipeetavate liikumisvõimalusi, siis vähenevad ka distsipliinirikumised. Oluline uurimisprobleem on seega küsimus, milliseid lahendusi saaks distsipliinirikumiste arvu kasvu peatamiseks ja vähendamiseks ette võtta. Uurimistöös otsib autor võimalusi kinnipeetavate liikumisvõimaluste suurendamiseks ja selle abil distsipliinirikumiste vähendamiseks.

Käesolevas magistritöös on liikumisvõimaluste hulka arvatud lisaks kehalisele liikumisele ka kinnipeetavatele vangla poolt pakutavad võimalused töötamiseks, õppimiseks, enesetäiendamiseks, osalemine rehabilitatsiooniprogrammides ja huvitegevuses ning kinnipeetavate vaba liikumise aeg eluseksioonis (suhtlemine). Ehkki tavapäraselt võib selliseid tegevusi liigitada muu jaotuse alla, sobib autori arvates kinnipidamisasutuse spetsiifikat arvestades liigitada ülalmainitud tegevused samuti sellisteks, mis pakuvad kinnipeetavatele liikumisvõimalusi väljaspool elukambrit, kus kinnipeetava liikumine on äärmiselt piiratud.

Magistritöö eesmärk on kinnipeetavate liikumisvõimaluste kaardistamise ja kinnipeetavate distsipliinirikumiste põhjustajate analüüsi kaudu esitada ettepanekuid kinnipeetavate distsipliinirikumiste vähendamiseks Tartu vangla näitel.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Mida näitavad uuringud ja väidavad teoreetilised seisukohad liikumise mõjust inimese psüühikale ning milline on kinnipeetavate liikumisvõimaluste õiguslik regulatsioon Eestis ning milliseid suundumusi sel teemal on täheldatud Euroopa õigusruumis?
2. Millised on kinnipeetavate liikumisvõimalused Tartu vanglas ja kuidas kinnipeetavad neid võimalusi kasutavad?
3. Kuidas saaks suurendada kinnipeetavate liikumisvõimalusi ja vähendada distsipliinirikumisi?

Lähtudes magistritöö eesmärgist, rakendati kombineeritud uurimismeetodina Tartu vanglas spordiobjektide vaatlust ja ankeetküsitlust. Vaatluse kestvus oli 2009. aasta oktoobrikuu kaks nädalat, mille jooksul jälgiti spordiobjektide seisukorda, kasutamise tihedust ning kasutamise laadi ehk milliste sportlike mängude ja harjutustega kinnipeetavad tegelevad. Samuti jälgiti kinnipeetavate liikumisharjumust nii igapäevastel jalutuskäikudel kui eluseksioonides ja elukambris. Kinnipeetavate jalutuskäikusid jälgiti nii, et vaatlusega oleks kaetud kõikide eluseksioonide jalutuskäigud. Selleks tegi autor koostööd Tartu vangla struktuuriüksustega ja vangla korrapidamisteenistusega, et teada saada konkreetsetel päevadel erinevate eluseksioonide jalutuskäikude ajad. Tartu vanglas korraldati autori poolt 2010. aasta sügisel järelvaatlus, et leida kinnitust esialgsete vaatlustulemuste paikapidavuses ning veendumaks, et kinnipeetavate liikumisharrastused pole muutunud. Järelvaatlus kinnitas esialgse vaatluse tulemusi.

Magistritöös käsitletakse sünonüümidena mõisteid liikumisvõimalus, treenimine, sportimine, kehaline aktiivsus ja kehakultuur. Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Magistritöö esimeses osas käsitletakse teoreetilisi seisukohti liikumise mõjust inimese psüühikale ning erinevatest teguritest, mis kinnipidamisasutustes distsipliinirikumisi põhjustavad. Lisaks antakse ülevaade kinnipeetavate liikumisvõimaluste õiguslikust regulatsioonist nii Eesti kui Euroopa õigusruumis, kuna see loob vanglale kui haldusorganile kohustused teatud liikumisvõimaluste tagamiseks. Õigusaktidena on aluseks võetud 2011. aasta kevadel kehtinud dokumente (vangistusseadust 04.03.2011. aasta seisuga).

Teises peatükis tuuakse välja magistritöö autori poolt läbiviidud vaatluse tulemused. Kvalitatiivse andmeanalüüsi raames kirjeldatakse autori poolt läbiviidud vaatluse tulemusi kinnipeetavate liikumisvõimalustest Tartu vanglas, sportimise tingimusi ja seda, kuidas kinnipeetavad tagatud liikumisvõimalusi kasutavad.

Kolmandas peatükis analüüsitakse autori poolt läbiviidud ankeetküsitluse tulemusi. Kinnipeetavad hindasid Tartu vangla poolt pakutavaid liikumisvõimalusi ja distsipliinirikumiste põhjustajaid. Autoripoolsed järeldused ja ettepanekud on käesolevas magistritöös esitatud paralleelselt teostatud uuringu kirjelduste ja analüüsiga ning need on esitatud nii teises kui kolmandas peatükis. 2011. aasta septembris korraldati autori poolt Tartu vangla eesti keelt kõnelevate kinnipeetavate hulgas ankeetküsitlus. Küsimustikuga sooviti saada ülevaadet sellest, kuidas Tartu vangla kinnipeetavad pakutavaid liikumisvõimalusi kasutavad ning kuidas nad hindavad erinevaid distsipliinirikumisi põhjustavaid tegureid. Selleks pakuti vastamisvõimalust 401-le Tartu vangla eesti keelt kõnelevale kinnipeetavale. Uuringu läbiviijana garanteeris autor uuringus osalejate konfidentsiaalsuse ja privaatsuse. Uuringu andmeid kasutatakse käesolevas töös ainult üldistatud kujul. Ankeetküsitlusele oli nõus vastama 233 kinnipeetavat, mis on küsitletavate koguarvust 58%.

Kui võrrelda magistritöö raames saadud tulemusi teistes riikides tehtud uuringute tulemustega, võib märgata tendentse, millises suunas on võimalik Eesti vanglasüsteemi täiustada. Pidades silmas seda, et kehakultuuriga tegelemise võimalused kinnipidamisasutustes on seaduse tasandil väga vähe reguleeritud, kuid liikumisvõimaluste seos distsipliinirikumiste vahel on eeldatavasti küllaltki suur, on oluline teha ettepanekuid laiemal regulatsiooni loomiseks ning kinnipeetavate liikumisvõimaluste suurendamiseks.

1. KINNIPÉETAVATE LIIKUMISVÕIMALUSTE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD JA ÕIGUSLIK ALUS

1.1. Teoreetilised lähtekohad kehalise liikumise mõjust inimese psüühikale

Seadusega on haldusorganile seatud kohustus tagada kinni peetavale isikule vaid minimaalne liikumisvõimalus. Paistab siiski, et praegune õiguslik regulatsioon pole piisav kinnipeetavate kehalise aktiivsuse säilitamisel. Tervise loomiseks ja kindlustamiseks on vaja vähemalt kolm, parem aga viis korda nädalas 20-30 minutilist kehalist koormust, mille vältel südame löögisagedus on üle 140 löögi minutis (Viru 1996).

Mitmed soovitusel tervisespordiks näevad ette vähemalt 30 minutit mõõduka koormusega kestustreeningut vähemalt 3 päeva nädalas ja lisaks sellele regulaarseid lihasjõudu ja liigete liikuvust arendavaid kehalisi harjutusi. Soovitatav on 45-60 minutit 3-4 korda nädalas treenida koormusega allpool anaeroobset läve, pulsil 125-145 lööki minutis. (Ootsing 1998; Jalak 4/2005)

Tartu Ülikooli emeritprofessor R. Teesalu väidab, et tavaline soovitus täiskasvanu jaoks on vähemalt kaks ja pool tundi mõõduka intensiivsusega treeningut nädalas, kusjuures kaks korda nädalas peaks treening sisaldama ka lihasjõudu suurendavaid harjutusi. Alternatiivina võib terve inimene praktiseerida poole lühemat suure intensiivsusega aeroobset treeningut. (Teesalu 2010)

Rahvaspordi harrastajal on tähtsam vereringe ja hingamisorganite ning suurte lihasrühmade - selja-, kõhu-, jalgade ja käte lihaste arendamine. Kehalistest harjutustest on mõjusamad need, mis üheaegselt rakendavad tööle suured lihasrühmad. Kehalist tööd tehes toimub lihasrakkude intensiivne ainevahetus. Energia saamiseks põlevad hapniku osavõtul süsivesikud, valgud ja rasvad. Lihasrakkudes toimuvad keemilised protsessid hapniku osavõtul - aeroobselt, või ilma hapnikuta anaeroobselt. Rahvaspordis on otstarbekohane sellise intensiivsusega lihastöö, mis toimub hapniku vahetel osavõtul. Aeroobne vastupidavus on aga tervise seisukohalt väga oluline (Karikosk 1974; Hallik 1976). Kuna kinnipeetavate näol pole tegemist elukutseliste sportlastega sobivad nende jaoks just rahvasportlastele esitatud nõuanded. Nii nagu rahvasportlastele on ka kinnipeetava jaoks tähtis tervise säilitamine ja positiivne emotsionaalne seisund.

Erinevates riikides on uuritud sportimise ja anti-sotsiaalse käitumise vahelist seost. Näiteks on Coalter, F (1996) ja Collins, M jt (1999) kirjeldanud sportimise „terapeutilist“ mõju, tuues välja mõned iseloomustavad jooned:

- Sportiv suhtlusringkond tõmbab isikut eemale kriminaalsest kultuurist luues positiivseid rollimudeleid.
- Sport annab alternatiivse väljundi enese harimiseks ja läbi saavutuste enesehinnangu tõstmiseks.
- Sport õpetab enesekontrolli.
- Sport peletab igavust (mitte ainult osaledes, vaid ka jälgides, kuidas teised spordivad).

Kehaline tegevus ja vaimne tervis on omavahel tihedalt seotud. Seega võib eeldada, et ka distsipliinirikumised kinnipidamisasutuses väheneksid suurema kehalise aktiivsuse korral. Juba Hippocrates, tegi korduvalt ettekirjutusi oma patsientidele, kes kannatasid vaimsete haiguste või häirete käes, tegelemaks kehaliste harjutustega (Ryan 1984). Samuti on hästi tõendatud, et depressiivsus genereerib rohkem negatiivset mõju inimese käitumisele ja inimestevahelisele suhtlemisele (Buchanan and Seligman, 1995).

Vähene liikumine põhjustab lisaks ka erinevaid tervisehädaid, mis võivad seada vanglatele ravikulutusi silmas pidades lisakohustusi. Eesti teadlased (Hallik, Viru, Lemberg, Jalak) on seisukohal, et tänapäeval üks levinumaid nähte haiguste hulgas on liikumisvaegus. 2/3 inimkonnast on kehaliselt väheaktiivsed, mis on sama ohtlik kui suitsetamine. Liikumisvaegus pole tingitud vaba aja puudumisest, vaid enamasti mugavusest, suunavate ja õpetavate näpunäidete puudumisest, aga ka teadmatusest, milliseid võimalusi võivad spordiorganisatsioonid pakkuda. Ülalmainitud autorid on seisukohal, et liikumisvaeguse negatiivne mõju avaldub eelkõige vereringesüsteemi talitluse häiretes ja kahjustustes, mille taga omakorda peitub ainevahetuse ja tema regulatsiooni muutumine ebaökonomseks. Küll aga suudetaks aktiivse eluviisiga saavutada kõrgendatud töövõime ja suuresti vältida neid haigusi, mida põhjustab liikumisvaegus. Kui tegeleda rahvaspordiga vaid kord nädalas, siis saavutame organismi teatava toniseerimise, millel võib olla positiivne tähtsus liikumisvaeguse negatiivse mõju vastandamisel. Regulaarne ja teadlik kehaline liikumine, milleks sobivad paljud spordialad, on südame, vereringe- ning hingamissüsteemi vajalikuks koormamiseks hädavajalikud. Kehaliste harjutuste ja liikumisega on võimalik säilitada ning tugevdada elujõudu ja töövõimet. (Hallik 1976; Viru 1982; Lemberg jt 2004; Jalak 4/2005)

Kõndimine ja jooksmine on kaks kehalise tegevuse vahendit, mida seostatakse kõige sagedamini depressiooni alandamisega. Teaduslikud uuringud ei ole veel kindlaks teinud, et mõni harjutamise viis oleks parem depressiooni alandamise seisukohalt. Nii anaeroobne kui aeroobne harjutamine on võrdselt efektiivsed (Leith 1994). Vähese liikumise tõttu süvenev depressiivsus kinnipeetavate hulgas võib olla üheks distsipliinirikumiste põhjuseks.

Kinnipeetavatel peab olema võimalus organiseerida iseseisvalt oma sportlikku tegevust. See on valdkond, kus on kergesti märgata kinnipeetava iseseisvus, koostöövalmidus ja loovus. Eriti oluliseks peetakse seda kinnipeetavate puhul, kellel on pikk karistusaeg. Kokkuvõtteks on sportimine ja treening ning liikumine värskes õhus normaalse vanglarežiimi võtmetegurid. (D van Zyl Smit, S. Snacken 2010)

Ameerika Ühendriikides peetakse üldjuhul piisavaks vähemalt 30 minutilise jalutuskäigu võimaldamist kõigile kinnipeetavatele isikutele (Elsner 2006). Tuleb aga märkida, et Ameerika Ühendriikide kinnipeetavate hõive muudes tegevustes kogu päeva jooksul on võrreldes Eesti kinnipidamisasutustega oluliselt kõrgem, mistõttu pole seal põhjalikuma regulatsiooni kehtestamine otstarbekas.

M. Nelson on oma uuringus näidanud füüsilise aktiivsuse positiivset mõju kinnipeetavate rehabiliteerimisprotsessis. Koguni 82% tema uuringus osalenutest kinnitas, et nad jätkaksid sarnase programmi alusel harjutamist ka pärast vabanemist, mis aitaks kaasa nende tervislikule, produktiivsele ja õiguskauale elustiilile. Programmis osalenud 120 kinnipeetavale võimaldati füüsilist koormust umbes 30 minutit päevas neli korda nädalas. Iga harjutuskord hõlmas kõiki lihasrühmi koormavaid harjutusi, alustades soojendusharjutustega ning lõpetades venitusharjutustega. (Nelson jt 2006) antud uuring lubab arvata, et kui suurendada kinnipeetavate liikumisvõimalusi Tartu vanglas, saavutatakse samuti paremaid tulemusi kinnipeetavate rehabiliteerimisprotsessis.

Uuringutest on samuti selgunud, et agressiivsus on tihedalt seotud peaaug sünteesitavate stressihormoonidega, sealhulgas kortisooli tasemega. Kinnipeetavate kortisooli taseme mõõtmisi on tehtud mitmes uuringus ning leitud, et kõrgem kortisooli tase kutsub esile agressiivsust ja distsipliinirikumisi. (Cima jt. 2007; McBurnett jt. 2000; Ramirez, 2003) Viimase aasta jooksul on Tartu vanglas magistritöö autori hinnangul märgata agressiivsusega seotud distsipliinirikumiste kasvu.

Keskmise koormusega kehalised harjutused kolm korda nädalas aitavad kaasa depressioonitaseme alandamisele, suurendavad peaaegu aktiivsust ning kutsuvad esile positiivseid emotsioone, vabastades spetsiifilisi hormone. Kehalise koormuse mõjul vabanevad peaaegu nii endorfiinid kui ka serotoniin, mis mõjutavad stressitaset ja loovad heaolutunde (Tkachuk & Martin, 1999). Kinnipeetav, kes on hõivatud mõõduka kehalise koormusega igapäevaselt ning suudab nii maandada vähesest liikumisest tekkiva stressipinge, on heaolutunde saavutamisel tõenäoliselt harvem distsipliinirikkuja. Sarnase järelduseni on jõudnud oma uuringus ka Robert A. Baron, kes leidis kinnitust teoreetilisele seisukohale, et isiku stressitaseme tõustes suureneb agressiivse reaktsiooni tõenäosus (Baron & Byrne 2004, lk 442).

Kõige sagedamini ja järjepidevamalt on harjutamisjärgse meeleolu paranemisega seotud sörkjooksu- ja /või kõnniprogrammid. Kuigi ka teistsuguse iseloomuga kehaline tegevus on aidanud kaasa meeleolu parandamisele, on enamasti kehaline tegevus olnud aeroobse iseloomuga. Aeroobse harjutamise all mõeldakse kehaliste harjutuste intensiivsust, millega treenides arendatakse põhiliselt rasvaainevahetust, mis on baasvastupidavuse aluseks. Südame löögisagedus on keskmiselt 40 lööki allpool maksimaalset südame löögisageduse väärtust. Anaeroobse harjutamise korral, hakkab lihasenergeetikas järsult tõusma anaeroobsete protsesside osa. Harjutamisel sellise intensiivsusega, hakkab lihastesse kuhjuma järsult laktaati, mis põhjustab kiire lihasväsimuse. Südame löögisagedus on keskmiselt 20 lööki allpool maksimaalset südame löögisageduse väärtust. (Lemberg jt 2004)

Valdavalt võib kolm korda nädalas kestvat harjutamist pidada piisavaks, et alandada oluliselt depressioonitaset. Kuigi on läbi viidud ka intensiivsemaid treeninguid ei ole rohkem kui kolme-nelja harjutuskorra kasutamisel nädalas täheldatud lisaefekti. Säilitades eelpool soovitatud sagedust on miinimumini vähendatud ületreeningust tingitud vigastuste riski ning samuti säilib soov trennida. Harjutamiskorra 15-30 minutiline kestvus näib olevat piisav nii füsioloogilise seisundi parandamiseks kui ka depressiooni alandamiseks. Enesehinnangu tõstmise eesmärgil on soovitatav tegeleda kehalise aktiivsusega ainult keskmise intensiivsusega. (Leith 1994)

Jooksmine, kõndimine ja ujumine on kehalistest tegevustest kõige sagedamini seotud märkimisväärse ärevusseisundi parandamisega. Kõik mainitud tegevused on rütmilised ning kaasavad tegevuses suuri lihasrühmi. Uuringutes pole õnnestunud välja selgitada "ideaalset"

harjutust ärevusseisundi leevendamiseks. Aeroobse ja anaeroobse harjutamise vahelist erinevust ei ole leitud. Selleks, et leevendada oluliselt ärevusseisundit, ei ole vajalik suure intensiivsusega harjutamine. (Berger & Owen 1988) Üks harjutuskord peaks kestma vähemalt 15-20 minutit, et saavutada tähelepanuväärseid tulemusi ärevusseisundi leevendamises. Harjutamise mõju ärevusseisundile on mööduv kestes ainult 4-6 tundi peale harjutamist (Leith 1994).

M. Nelson on oma uuringus näidanud, et füüsilise koormuse mõjul muutus kinnipeetavate käitumine ning vähenes vägivaldsus 74% osalenutest. Lisaks täheldati depressioonitaseme, närvilisuse ja stressi vähenemist 75% osalenutest. 65% osalenutest väitis, et tunnevad rahulolu pärast treeningut. Samuti paranes uuringus osalenud kinnipeetavate üldine tervislik seisund. (Nelson jt 2006)

Vähene liikumine põhjustab häireid ka psüühikas. Kehalised haigused kujutavad endast sotsiaalset probleemi peamiselt oma arvukusega ja sellest sugenevate sotsiaal-majanduslike tagajärgedega, psüühikahäirete korral on aga vähema või suurema sotsiaalse resonantsiga iga üksik haige. Olenevalt häirete laadist ning intensiivsusest võib psüühiliselt haige inimene põhjustada konflikte perekonnas, töökollektiivis, ametiasutustes, avalikes kohtades ning loomulikult ka kinnipidamisasutustes. (Saarma 2000)

Seega võib eelpool esitatud teoreetilistele seisukohtadele tuginedes kokkuvõtteks järeldada, et vähene liikumine võib olla kinnipidamisasutustes üheks distsipliinirikkumiste põhjustajaks. Seetõttu on antud tegur lisatud ankeetküsitluse distsipliinirikkumiste põhjuste plokki nii, et Tartu vangla kinnipeetavad võiksid hinnata selle teguri mõju nende distsipliinirikkumistele.

Mõned autorid on rõhutanud, et kehakultuuri üks eesmärke kinnipidamisasutuses, on just vangide omavahelise suhtlemise ning sotsiaalsuse edendamine. Mõõdukas sportimine tagab hea tervisliku seisundi, mis on üheks eelduseks vabanemisel edukaks taaslõimumiseks ühiskonda. (Madise, Pikamäe, Sootak 2009)

S. Gravett väidab, et vanglaametnikud on veendunud, et parim võimalik variant karistusaja sisustamiseks on aktiivne hõivatus. Tegevusetult elukambris viibimine on halvim variant, mis takistab isiku õiguskuulekat käitumist. Kinnipeetavad vajavad toetust ning juhendeid, et õiguskuulekalt käituda. Vanglaametnikud saavad anda selles oma panuse, kaasates

kinnipeetavaid erinevatesse tegevustesse karistusaja jooksul. Vanglad toimivad paremini, kui kinnipeetavad ja ametnikud töötavad koos teatud mõttes nagu partnerid, hoides rahulikku, turvalist ja positiivset õhkkonda. Suuremate võimaluste pakkumine kinnipeetavatele kehakultuuri ja ka liikumisvõimaluste osas tagab distsipliinirikumiste seisukohalt rahulikuma keskkonna. (Gravett 1999)

Hea suhtlemine kinnipeetava ja vanglaametniku vahel on vanglas üks võtmetegureid. On märgatud, et kui vanglaametnikud näitavad üles kohast isiklikku tähelepanu kinnipeetava suhtes, vähenevad distsipliinirikumised. Head vanglaametnikud on head suhtlejad. Kui vanglaametnik kasutab kinnipeetavaga suheldes järsku lähenemisviisi, saab ta ka järsu vastuse. Mõnel juhul kutsub selline järsk suhtlemine esile distsipliinirikumise. Oluline on teineteist kuulata ja arutleda. (Cooke jt 1990, lk 90-91)

Väga huvitava seoseni on oma uuringus jõudnud K. Ohbuchi jt leides, et julgustades kinnipeetavaid oma distsipliinirikumiste pärast vabandust paluma, võib saavutada kaugeleulatavaid tulemusi agressiivse käitumise vähendamisel (Ohbuchi, Kameda, Agarie, 1989). Seega on suhtlemine vanglaametnikega tegelikult kinnipeetavate jaoks oluline tegur, mis võib distsipliinirikumist kas põhjustada või ära hoida. Vabanduse palumine oma eksimuse eest, kui see on võimalik, on meede mida Eesti vanglates tavapäraselt ei kasutata.

S. Lepore jt on oma uuringutes jõudnud järeldusele, et isikud, kes paiknevad väikesel territooriumil suhteliselt kitsastes tingimustes ning on samas ka sotsiaalselt väheaktiivsed, on äärmiselt tundlikud erinevate provokatsioonide suhtes ja stressoritele avatud. Selline olukord kutsub omakorda esile närvilisust ja agressiivsust (Lepore jt 1991). Loomulikult on ka väga palju muid põhjusi, nagu sotsiaalne taust, sotsiaalsed oskused, väärtushinnangud, kõrge õhutemperatuur jms, mis kutsuvad esile agressiivset käitumist, kuid suurema liikumisvõimaluse pakkumine kinnipeetavatele aitaks kahtlemata stressi ja agressiivsust maandada vastuvõetaval viisil (Harrison 2009).

Tihti põhjustab agressiivsust teiste isikute käitumine ja isiku enda füüsiline või vaimne seisund. Mõnikord on agressiivsuse põhjustajaks ka ümbritsev keskkond. Kinnipidamisasutuses tuleb kinnipeetaval paratamatult suhelda vanglaametnikega ning distsipliinirikumine võib olla vastus vanglaametniku lähenemisviisile. Vanglaametniku igapäevaseks tööülesandeks on anda korraldusi ja selgitada erinevaid toiminguid. Sellest,

millist suhtlemisviisi ta kasutab, sõltub kinnipeetava vastusreaktsioon. Valides erinevaid suhtlemisviise on vanglaametnikul võimalik kinnipeetav oma tahtele allutada või kutsuda esile allumatus. (Cooke jt 1990, lk 45-54, 88-89) Lisaks väidab A. Raine, et kinnipeetavate agressiivsus on seotud madalate sotsiaalsete oskustega, sealhulgas sellega kui mõjutatav ja manipuleeritav isik on. Kui kinnipeetav on isikuomadustelt riskialdis, impulsiivne ja ei planeeri oma tegevusi ette, kaldub ta agressiivsusele ning reaktiivsele käitumisele. (Raine 1993)

Seega võib järgmiste teguritena eelpool esitatud teoreetilistele seisukohtadele tuginedes kokkuvõtteks järeldada, et suhted ja suhtlemine võivad olla kinnipidamisasutustes üheks distsipliinirikumiste põhjustajateks. Seetõttu on antud tegurid (suhted kaaskinnipeetavatega, suhted töötajatega ning suhted lähedastega) lisatud ankeetküsitluse distsipliinirikumiste põhjuste plokki nii, et Tartu vangla kinnipeetavad võiksid hinnata mainitud tegurite mõju nende distsipliinirikumistele.

Mitmeid uuringuid on tehtud ka elutingimuste ja agressiivsuse seoste uurimisel, seda eeskätt kitsaid hooneid silmas pidades. Nende uuringute järeldusi on võimalik üle kanda kinnipidamisasutuste konteksti, kuivõrd vanglates on samuti piiratud liikumisvõimalused. Lawrence and Leather (1999, 2003) näiteks on leidnud kinnitust väitele, et eluhoonetes valitsevad tingimused mõjutavad teatud määral üksikisikute käitumist, avades neid rohkem agressiivsusele, pahatahtlikkusele, vaenulikkusele ning järelikult ka tahtlikule distsipliinirikumisele. Samuti on elukeskkonna mõju vägivalda ja vaenulikkuse suhtes uurinud Lawrencen ja Andrews, leides taas seoseid. Samuti on vangla kontekstis seosed närvilisuse, agressiivse käitumise ja ülerahvastatusest tingitud vähesest liikumisvõimalustest mitmetes uuringutes kinnitust leidnud (Cox jt 1984; Lester D, 1991; Paulus ja McCain 1983; Porporino, 1986).

Vaid üks kord nädalas sportlike harjutustega tegelemine tõstab kahtlemata kinni peetavate isikute ärevusläve, mis ühe tegurina on seotud rohkete distsipliinirikumistega. Depressiivsuse ja vaimse tervise häirete tõttu on tõenäoliselt raskenenud ka teiste päevakavajärgsete toimingute õiguskäigus järgimine ning ametnike seaduslike korralduste täitmine. Mainitud tegurid mõjutavad ka vabanemisjärgset toimetulekut. Kehaliste harjutuste ja liikumisega on võimalik säilitada ning tugevdada elujõudu ja töövõimet. (Hallik 1976)

Kinnipeetavate tervisestandardid on sarnased kõigi ühiskonnaliikmete omadega. Seetõttu on vajalik pakkuda kinnipidamisasutustes kehakultuuriga tegelemise võimalusi samaväärselt. Samasuguse soovitusel esitab Euroopa nõukogu ministrite komitee liikmesriikidele 13.10.1989. aastal nr R(89)12 Vanglahariduse kohta. Ameerika Ühendriikide kinnipidamisasutustes läbiviidud uuringute tulemusel on järeldatud, et kõigil kinni peetavatel isikutel peab olema võimalus koormata kõiki lihasrühmi kehaliste harjutuste, võistlusmängude, pallimängude ja üldkoormavate võimlemisharjutustega. Sportimise ja vaimse tervise vahelist seost on märgatud nendeski uuringutes, mistõttu võib kehakultuuri pidada vanglarežiimi oluliseks osaks. Kehakultuuri seostatakse otseselt toimetulekuoskuste ja enesehinnangu paranemisega, mis omakorda aitavad suunata kinnipeetavat õiguskuulekale käitumisele. Isiklike eesmärkide saavutamise kehakultuuris on kinnipeetava jaoks oluline ning tõstab tema saavutusvõimet ka vabanemisejärgselt. Ausa mängu põhimõtete järgimine kehakultuuris edendab kinnipeetava õiguskuulekat käitumist ka väljaspool spordisaali, vähendades oluliselt distsipliinirikumise võimalust. (Elsner 2006)

Seega on järgmiste tegurite eelpool esitatud teoreetilistele seisukohtadele tuginedes lisatud ankeetküsitluse distsipliinirikumiste põhjuste plokki tegevusetus, agressiivsus ning depressiivsus, et Tartu vangla kinnipeetavad võiksid hinnata mainitud tegurite mõju nende distsipliinirikumistele. K. Björkqvist jt (1992) ning K. Peets ja E. Kikas (2006) on kirjeldanud närvilisust ühe tegurina agressiivse käitumise ilmnemisel. Ehkki isiku närvilisus ei pruugi alati esile kutsuda agressiivsust, on närvilisus teooria põhjal siiski üks agressiivsuse komponente ja seetõttu ankeetküsimustikus käsitletud distsipliinirikumiste ühe põhjustajana.

Teoreetilised seisukohad võivad küll näidata, et tavaliselt on inimesele normaalseks elutegevuseks vajalik teataval määral liikumisvõimalusi. Kinnipidamisasutusi seovad aga kinnipeetavatele liikumisvõimalusi pakkudes erinevad julgeolekukaalutlustest ja muust lähtuvad õigusnormid. Huvitav on märgata, et valdavalt esineb suundumus, kus kinnipeetavate liikumisvõimalusi püütakse laiendada. Järgnevalt antaksegi käesolevast tööst ülevaade kinnipeetavate liikumisvõimaluste õiguslikust regulatsioonist.

1.2. Kinnipeetavate liikumisvõimalusi reguleeriv õigusruum

Eesti õigusruumis reguleerib vangistuseseadus (edaspidi VangS) haldusorgani kohustust kinnipeetavatele liikumisvõimaluste pakkumisel küllaltki üldiselt. VangS § 55 kohaselt on kinnipeetava üldfüüsilise seisundi säilitamine kinnipidamisasutuses tagatud peamiselt kahel viisil:

1. Kinnipeetavale tagatakse võimalus kehakultuuriga tegelemiseks.
2. Kinnipeetavale võimaldatakse jalutuskäik värskes õhus vähemalt üks tund päevas.

VangS § 55 lg 1 järgimiseks tuleb vanglal talle kättesaadavate vahendite ning võimaluste piires võimaldada kinnipeetavatele kehakultuuriga tegelemist vastavalt Euroopa Vanglareeglistikus (edaspidi EVR) sätestatud tingimustele. EVR normide näol on tegemist soovitusliku iseloomuga normidega, millel ei ole küll õiguslikult siduvat jõudu, kuid neid tuleks käsitada eesmärkide ja põhimõttena, mille täitmise poole tuleb vanglal püüelda. Euroopa vanglareeglistik käsitleb vaba aega ja sportliku tegevust eraldi. Lisaks vangla kohustusele pakkuda kinnipeetavatele võimalust liikumiseks värskes õhus vähemalt ühe tunni päevas, soovitatakse vanglatel tungivalt pakkuda ka mitmekesiseid sportimisvõimalusi. (EVR 27.1-4)

Kehakultuuriga tegelemise õiguse näol pole kinnipeetava jaoks tegemist absoluutse õigusega. Nimelt on võimalik kinnipeetava õigust kehakultuuriga tegeleda piirata. Kehakultuuriga tegelemise keeldu ei saa kasutada distsiplinaarkaristusena, kuid seda saab teha täiendava julgeolekumeetmena. Viimaseid kohaldatakse kinnipeetavale, kes süstemaatiliselt rikub seaduse või vangla sisekorraeskirja nõudeid, kahjustab oma tervist või on suitsiidi- või põgenemiskalduvustega, samuti kinnipeetavale, kes on ohtlik teistele isikutele või vangla julgeolekule. Täiendavaid julgeolekuabinõusid võib kohaldada ka raske õiguserikkumise ärahoidmiseks. VangS § 69 kirjeldab täiendavaid julgeolekuabinõusid, milleks lõike 2 punktis 3 on ühe võimalusena kehakultuuriga tegelemise keelamine.

Tartu vanglas koostati 2010. aastal kinnipeetavate suhtes 213 käskkirja täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamiseks, kusjuures kõikides oli eranditult kohaldatud ka VangS § 69 lg 2 p 3. Magistritöö autori arvates on tõenäoliselt olemas siiski võimalus, et mõnel juhul saab kehakultuuriga tegelemise keelamist ka vältida ning piirduda teiste vangistuseseadusest tulenevate julgeolekuabinõude kohaldamisega. Kui silmas pidada Euroopa Inimõiguste Kohtu

(edaspidi EIõK), EVR soovitusi ja antud magistritöös järgnevalt esitatud õiguslikke ning teoreetilisi seisukohti, võiks kaaluda võimalust eraldatud lukustatud kambriks paigutatud kinnipeetavatel tegeleda kehakultuuriga teistest kinnipeetavatest eraldi.

Tartu vangla kodukord punkt 5.3. kohaselt toimub spordisaali kasutamine graafiku alusel seksioonide kaupa (Lisa 1). Graafikud on eluseksioonides infostendidel välja pandud. Graafikujärgselt toimub spordisaali kasutamine iga eluseksiooni jaoks üks kord nädalas. Üldhariva kohustusena seatakse Tartu vangla kinnipeetavale punktis 12.3.1. kohustus tutvuda ja täita spordihoone (edaspidi SP-hoone) külastamise reegleid (Lisa 2). Reeglid on esitatud eluseksioonide ja spordihoone teadetetahvil. SP-hoones kasutatakse kõiki spordivahendeid eesmärgipäraselt ja heaperemehelikult. SP-hoone reeglite näol on tegemist suunava dokumendiga, samas saab neid nõudeid arvestades suunata kinnipeetavaid üldisele kuulekusele ja kasvatada seeläbi nendes ühiskonnas kehtivate põhimõtete austamist ning arvestamist.

Kehakultuuriga tegelemisel on kinnipeetavatel võimalus teha valik. Tartu vangla kodukorra punkt 12.3.3. kohaselt, kui SP-hoonesse minnes on kinnipeetaval võimalik kas minna spordisaali või spordiväljakule, siis peale valiku tegemist kinnipeetavat üldjuhul enam teise kohta ei lubata. Samas on selle õiguse kasutamine üldjuhul Tartu vanglas piiratud veel grupi kinnipeetavate ühise otsusega. Nimelt, kui osa kinnipeetavaid soovib viibida spordisaalis ja osa spordiväljakul, peavad nad jõudma konsensussele, kuna järelevalve teostamine kahe eraldi grupi üle oleks raskendatud. Kinnipeetavale seatakse kehakultuuriga tegelemisel ka vastutus, kuna Tartu vangla ei vastuta SP-hoones tekkinud vigastuste, traumade ja muude tervisekahjustuste eest, mis tulenevad ohutusreeglite mittetäitmisest.

Viibimine värskes õhus on kehakultuuriga tegelemise kõrval teine kinnipeetava üldfüüsilise seisundi hoidmise ja säilitamise vorm. VangS § 55 lg 2 kohaselt võimaldatakse kinnipeetavale jalutuskäik värskes õhus vähemalt üks tund päevas. Värskes õhus viibimine on tagatud kõigile kinni peetavatele isikutele.

Justiitsministri 30.11.2000. aasta määrus nr 72 Vangla sisekorraeeskiri (edaspidi VSke) reguleerib kinnipeetavate liikumise võimalusi § 8. Lõikes 1 sätestatakse, et osakonnas liikumiseks ettenähtud vaba aega peab olema vähemalt neli tundi. Lisaks tuuakse välja, et kui kinnipeetav on hõivatud taasühiskonnastava tegevusega, pole ta kohustatud viibima kambriks. Väljaspool kambrit oma osakonna piires võib kinnipeetav liikuda kodukorras selleks

sätestatud vabal ajal. Taasühiskonnastava tegevusega hõivatud kinnipeetaval võib oma osakonnas liikumiseks ettenähtud vaba aega olla vähem kui neli tundi päevas. Sellisel juhul peab sellist ettenähtud vaba aega nädalas olema keskmiselt vähemalt neli tundi päeva kohta. Tartu vanglas on kõigile kinnipeetavatele tagatud vaba aeg Tartu vangla kodukorra kohaselt vähemalt neli tundi päevas. Sellele ajale lisandub üks tund liikumist jalutuskäigu ajal värskes õhus. Teatud elusektsioonidel on vaba aega Tartu vangla kodukorra kohaselt ette nähtud rohkem, kusjuures liikumine värskes õhus ja selleks võimaldatav aeg lisandub üldjuhul kinnipeetavate vabale ajale.

Muu liikumine väljaspool oma osakonda on reguleeritud VSke § 8 lõikes 3, millest nähtub, et kinnipeetav võib liikuda koos saatjaga. Seoses tööülesannetega võib vangla direktori määratud vanglateenistuja lubada kinnipeetaval liikuda väljaspool oma osakonda ka saatjata.

Liikumispirang on kehtestatud VSke § 8 lõikega 4 kinnipeetavatele, kes viibivad kartseris, eraldatud lukustatud kambris, raske distsiplinaarrikkumise korral enne distsiplinaarmenetluse lõpetamist eraldi kambris, vastuvõtuosakonnas, vangla meditsiini- või tervishoiuosakonna statsionaaris või seoses kohtuistungiga või menetlustoiminguga ajutiselt teises vanglas.

Eelpool toodud normid reguleerivad kinnipeetava liikumist üldiselt. Eraldi on olemas norm, millega reguleeritakse kinnipeetavate kehakultuuriga tegelemist. Kehakultuuri regulatsiooni täpsustab VSke § 10 lõige 1, mille kohaselt vangla direktor kinnitab vangla päevakava, milles nähakse muuhulgas ette kinnipeetavate äratus, hommikvõimlemine ning kultuuri- ja spordiürituste ajad. Ehkki hommikvõimlemine ja spordiürituste üldregulatsioon nähakse kodukorras ette toob VSke § 64.¹ välja keelatud esemete ja ainete loetelu (Lisa 4), kus punktis 9 nimetatakse ka spordivahendid, välja arvatud avavangla kinnipeetaval. Seega tuleb kinnipeetaval isikul piirduda sportlike harjutustega tegelemisel enamasti oma keharaskuse liigutamise võimalustega.

Tartu Vangla kodukord reguleerib viibimist värskes õhus punktis 3.3, mille järgi on jalutuskäigule lubatud minna hooajale vastavas riietuses. Teiste esemete kaasavõtmine on keelatud. Seega kui pidada silmas täiendavaid sportimise või liikumise võimalusi, on taas võimalus kasutada üldkoormavatel harjutustel vaid omaenda keharaskust. Jalutuskäigu võib vangla direktor või kõrgeim vanglas viibiv ametnik katkestada, kui kinnipeetav paneb jalutuskäigul toime võimaliku distsipliinirikumise.

CPT (Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee) standardite (CPT üldaruannete osatekstit) II osa p 48 selgitatakse: "Eraldi tuleks ära märkida sportimine vabas õhus. Nõue, et kinnipeetavad saaksid vähemalt ühe tunni päevas vabas õhus tegutseda, on laialdaselt omaks võetud. CPT rõhutab, et eranditult kõigile kinnipeetavatele (kaasa arvatud need, kelle puhul rakendatakse karistusena üksikvangistust) tuleb anda võimalus iga päev vabas õhus sportida. Enesestmõistetavalt peaksid spordirajatised olema piisavalt avarad ja võimalust mööda pakkuma varju halva ilma eest." Käesoleva magistriröö autor soovib siinkohal rõhutada, et ülaltooduga antakse haldusorganile tungiv soovitus võimaldada kinnipeetavatel iga päev mitte ainult värskes õhus viibida vaid sportida.

1997. aasta juulis toimus esimene CPT külaskäik Eestisse. 30.10.2002. aastal avaldas komitee oma külastuse aruande, mis sisaldab mõningaid järeldusi ka kinnipeetavate liikumisvõimaluste osas. Nimelt kirjeldatakse aruandes Eestis kehtivat standardit, et iga kinnipeetava jaoks peab olema elukambri pinda 2,5 ruutmeetrit, kui „tagasihoidlikku standardit“, mida mõningatel juhtudel ei järgita. Üldiselt on CPT tähele pannud, et Eestis on ühele kinnipeetavale mõeldud kogupind 3 ruutmeetrit, ja jõudnud järeldusele, et selline keskmine ei kujuta endast rahuldavat eluruumi. Komisjon soovib võimaldada kinnipeetava kohta vähemalt 4 ruutmeetrit vaba elukambri pinda.

CPT aruanne Eesti 2005. aastal, Ühendkuningriigid 1994. aastal ja Aserbaidžaan 2002. aastal osas sedastab olulise rikkumisena viibimise värskes õhus alla ühe tunni päevas. Tartu vanglas on kõikidele kinni peetavatele isikutele tagatud võimalus jalutuskäiguks värskes õhus vähemalt üks tund või rohkem päevas. Jalutuskäigule minek on kinnipeetava jaoks vabatahtlik ja ei ole Tartu vanglas otseselt tungival soovitusliku iseloomuga.

CPT aruandes Bulgaaria 1999. aastal esineb märkus piirangu kohta, kus kinnipeetavate liikumine toimus kolonnis ja suhtlemisvõimalus oli piiratud vaid kõrvalolevate kinnipeetavatega. Selline kohtlemine ei ole CPT arvates kooskõlas vabas õhus liikumise eesmärgiga ja euroopaliku õiguse põhimõtetega kinnipidamise tingimustest.

CPT soovitused Belgia kinnipidamisasutustele 1993. aastal märkisid liiga väikese liikumisala võimaldamist kinnipeetavatele. Nimelt oli probleemiks see, kui kinnipeetavatele jäi värskes õhus viibides 3 ruutmeetrit liikumiseks. CPT aruanne ei pea seda piisavaks ja soovib võimaldada kinnipeetavatel liikuda oluliselt suuremal territooriumil. Tartu vanglas esineb olukordi ja seda iseäranis kinnipeetavatel kellele pakutakse võimalust viibida värskes õhus

jalutusboksides, kus võimalus liikumiseks on väiksem kui 3 ruutmeetrit. (vt käesoleva töö alapeatükki 2.1.)

CPT on 2009. aastal teinud kontrollkäigu Rootsi kinnipidamisasutustesse ja juhib oma aruandes tähelepanu mõningatele Rootsis märgatud puudustele. Aruande punktis 29 tuuakse välja, et kõigis kinnipidamisasutustes on olemas jalutusväljakud ning kinni peetavad isikud väitsid enesel olevat võimaluse jalutusväljakuid kasutada. Siiski selgus ka, et Söderort Police Department pole kinni peetavatele isikutele jalutusväljaku kasutamist alati võimaldanud. Lisaks märgib aruanne, et Kronoberg Remand Prison jalutusväljak on puudustega. Nimelt puudub jalutusväljakul varjualune, mis kaitseks kinni peetavaid isikuid halva või vihmade ilma korral.

CPT soovib tungivalt oma aruande kokkuvõttes võimaldada isikutele, kes viibivad kinnipidamisasutuses rohkem kui 24 tundi, igapäevast värskes õhus liikumist. Samuti soovitatakse varustada jalutusväljakud varjualusega, mis kaitseks kinni peetavaid isikuid halva ilma korral. CPT on rõhutanud, et vanglad, kus mitmekesine sportimise võimalus puudub, mõjuvad laastavalt isiku psüühikale ja füüsilisele tervisele. CPT teine üldaruanne § 48 sätestab, et üks tund liikumist värskes õhus on rangelt soovituslik ja kinnipeetavad peaksid seda kasutama ilma eranditeta. Samuti soovitatakse pakkuda kinnipeetavatele kaitset ka halva ilma korral võimaldades neil liikuda varjualusega kaetud territooriumil. Sportimine ja liikumine on otseses seoses kinnipeetavate tervise ja positiivse enesetundega leiab üldaruanne.

Lisaks eelpool toodud Euroopa õigust mõjutavatele soovituslikele normdokumentidele võib veel välja tuua Euroopa nõukogu ministrite komitee soovitusliku liikmesriikidele 13.10.1989. aastal nr R(89)12. Tegemist on vanglaharidust reguleerivate normidega, kus sõnastatud 16 punktist seitsmes võib leida seoseid kinnipeetavate kehakultuuri ja liikumise kohta. Seega esineb märkimisväärselt palju viiteid kehakultuuri, spordi ja treenimise kohta nii, et mitmekesise liikumisvõimaluse tähtsust ei saa alahinnata.

Euroopa nõukogu ministrite komitee soovib liikmesriikide valitsustel lähtuda vanglahariduse planeerimisel järgmistest põhimõtetest, millest magistritöö autor toob välja vaid liikumise ja kehakultuuriga seostuvad punktid:

1. Kõikidel kinnipeetavatel peab olema võimalus saada haridust, mis hõlmab loenguid, kutseõpet, loovat ja kultuurilist tegevust, kehalist kasvatust ja sporti, sotsiaalset kasvatust ja raamatukogu kasutamise võimalust.
2. Kinnipeetavatele antav haridus peaks olema samasugune nagu samavanustele inimestele väljaspool vanglaid antav haridus ja kinnipeetavate õppimisvõimalused peaksid olema võimalikult laialdased.
3. Vanglahariduse eesmärk on arendada isiksust kui tervikut, pidades silmas tema sotsiaalset, majanduslikku ja kultuurilist tausta.
4. Kõik vanglasüsteemi haldamise ja vanglate juhtimisega tegelevad inimesed peaksid haridust soodustama ja toetama nii palju kui võimalik.
5. Tuleks teha kõikvõimalikke pingutusi, et ergutada kinnipeetavaid aktiivselt osalema igakülgse hariduse omandamisel.
6. Kinnipeetavaid tuleks ergutada tegelema kehalise kasvatus ja spordiga.
7. Loovale ja kultuurilisele tegevusele tuleks pöörata suurt tähelepanu, sest just selline tegevus võimaldab kinnipeetavatel ennast arendada ja väljendada.

Sport ja kehakultuur pakub mitmekesiseid võimalusi isiksuse arendamiseks ja enese väljendamiseks. Eriti tuleb mainitu esile just sportmängudega tegeledes, kus kinnipeetavad saavad ühistegevuses laialdast rakendust. Tähelepanelik ja hoolikas kinnipeetavate suunamine vangla administratsiooni poolt oleks selles valdkonnas väga vajalik, pakkudes kinnipeetavatele mõõdukat kehalist koormust ja maandades seeläbi nende stressi, agressiivsust ja kalduvust distsipliinirikumisele. Kinnipidamisasutustes pole palju võimalusi isiksuse arendamiseks. Läbi sportliku tegevuse, on kindlustatud ka kinnipeetava sujuvam naasmine ühiskonda ning isiku emotsioonide kontrollimine ja füüsiline enesearendus.

Lisaks sportimisele ja viibimisele värskes õhus, käsitletakse käesolevas magistritöös kinnipeetava liikumisvõimalusena veel ka võimalust töötamiseks ja hariduse omandamiseks. Lähtudes VangS § 37 lg 1, on kinnipeetav üldjuhul kohustatud töötama. Lõikes 2 on toodud eritingimused, mille olemasolul kinnipeetav ei ole kohustatud töötama ning punktis 2 on muuhulgas ühe tingimusena nimetatud hariduse omandamist VangS § 38 lg 1 kohaselt

kindlustab Vanglateenistus võimaluse korral kinnipeetava tööga, arvestades kinnipeetava füüsilisi ja vaimseid võimeid ning oskusi. Kui kinnipeetavat ei ole võimalik kindlustada tööga, rakendatakse teda võimaluse korral vangla majandustöödel. Hariduse omandamise võimaldamise eesmärk on VangS § 34 lg 1 kohaselt kindlustada kinnipeetav piisavate teadmiste, oskuste ja eetiliste tõekspidamistega, mis võimaldab tal jätkata vabaduses hariduse omandamist ja töötamist. Lõike 6 kohaselt suunab ja soodustab Vanglateenistus kinnipeetavaid hariduse omandamisel. Lisaks tagatakse lg 4 kohaselt kinnipeetavale, kes ei valda eesti keelt, võimalus eesti keele õppimiseks. Kui eesti keele õpe ei toimu käesoleva seaduse §-des 35 ja 36 sätestatu raames, korraldab ja finantseerib eesti keele õpet vanglateenistus.

VangS-i mõtte kohaselt moodustavad kinnipeetavale hariduse omandamise võimaldamine, kinnipeetava töö, ning sotsiaalhoolekanne vangistuse täideviimisel rakendatavate kohtlemisabinõude tuumiku. Tegemist on võrdse tähtsusega kohtlemisabinõudega, mille eesmärk on suurendada kinnipeetava iseseisvat toimetulekuvõimet vabanemisel ning aidata kaasa vangistuse eesmärkide täideviimisele. Erinevalt töökohustusest toimub hariduse omandamine rangelt vabatahtlikkuse põhimõtte alusel. (Madise, Pikamäe, Sootak 2009) Oluline on rõhutada, et mainitud autorite põhjal, on hariduse omandamise, töötamise ja sotsiaalhoolekande näol, vanglas tegemist võrdse tähtsusega kohtlemisabinõudega. Järelikult peavad kinnipeetaval olema vangla poolt tagatud ka võrdsed võimalused töötamiseks, õppimiseks ja sotsiaalprogrammides osalemiseks. Ehkki sotsiaalhoolekanne vanglas on laiem mõiste, kui vaid sotsiaalprogrammide ja huvitegevuse võimaldamine, suurendavad viimased kahtlemata kinnipeetava iseseisvat toimetulekuvõimet ning aitavad kaasa vangistuse eesmärkide täideviimisele.

Õppimisvõimaluste pakkumisel teeb Tartu vangla koostööd Tartu Täiskasvanute Gümnaasiumiga ja Tartu Kutsehariduskeskusega. Tartu vanglas on kinnipeetavatel võimalik on omandada nii põhi-, üld-, kui kutseharidust. Nii töö kui õppetegevust, samuti ka rehabilitatsiooniprogrammides osalemist reguleerib Tartu vangla kodukorra 11. peatükk. Punkti 11.2.1 kohaselt toimub hariduse omandamine vastavalt kinnipeetava individuaalsele täitmiskavale. Riigikeelt mitte valdavatele kinnipeetavatele pakutakse soovi korral võimalust riigikeele õppimiseks. Rehabilitatsiooniprogrammide toimumisest teavitab vangla kinnipeetavaid läbi inspektor-kontaktisiku, kes motiveerib kinnipeetavaid ja võimaluste olemasolul registreerib kinnipeetava sotsiaalosakonnas rehabilitatsiooniprogrammi nimekirja.

Käsitöö, muusika või muu huvialategevusega tegelemine toimub vastavalt olemasolevatele tingimustele ja vangla võimalustele (ruumid, materjalid).

1.3. Kinnipeetavate liikumisvõimaluste kohtupraktika

Riigikohtu Halduskolleegium on 7. aprillil 2010. aastal arutanud Silver Semiskari (Semiskar) kassatsioonkaebust Tartu Ringkonnakohtu 22. oktoobri 2009. aasta otsuse peale haldusasjas nr 3-08-1842 kaebuses Viru Vanglale ettekirjutuse tegemiseks, vangla toimingu (spordisaali ja -väljaku kasutamise mittevõimaldamine) õigusvastaseks tunnistamiseks.

Muuhulgas juhib riigikohus tähelepanu EVR sätetele ning CPT standarditele. EVR p 27.1 järgi tuleb igale vangile iga päev võimaldada vähemalt üks tund sportimist värskes õhus, kui ilm lubab. EVR p 27.2 kohaselt tuleb halva ilma korral vangile võimaldada sportimist muudes tingimustes. EVR p-s 27.3 märgitakse, et õigesti organiseeritud tegevus füüsilise vormi edendamiseks ning küllaldaste sportimis- ja meelelahutusvõimaluste tagamiseks moodustab vanglarežiimi lahutamatu osa. EVR p 27.4 järgi muretsevad vanglaasutused sellise tegevuse soodustamiseks asjakohased seadmed ja varustuse.

Kolleegium jääb seisukohale, et kuigi kinnipeetavatel puudub subjektiivne õigus nõuda kehakultuuriga tegelemise võimaldamist konkreetsetel väljakutel või ruumides, peab kehakultuuriga tegelemise võimalus vanglas olema võimalikult lähedane EVR sätestatule ning vanglal on kohustus selgitada ja tõendada, miks ei ole EVR seatud eesmärkide järgimine võimalik. Lisaks märgib kolleegium, et asjakohane on ka kassaatori viide CPT standarditele - kuigi CPT aruannetes esitatakse üksnes mittesiduvaid ettepanekuid (piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsiooni artikkel 10 lg 1), lisavad need kaalu EVR sätestatule.

Kehakultuuriga tegelemise ja piisava liikumisvõimaluste pakkumise olulisust on rõhutanud ka EIõK, leides mõnel juhul, et piiranguid liikumisvõimaluste ja värskes õhus oleva aja suhtes võib käsitleda Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 3 rikkumisena. Mainitud artikli kohaselt ei või kedagi piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada. Nimelt on EIõK 02.07.2009. aastal kohtuasjas Kochetkov vs Eesti leidnud, et kinnipeetava kinnipidamistingimused ei vastanud nõutavatele standarditele ja tegemist oli artikkel 3

rikkumisega. Kinnipeetav Kochetkov kaebas muuhulgas, et kinnipidamise aja jooksul puudus tal mõne aja vältel võimalus jalutuskäikudeks õues. Lisaks hoiti teda kinni ülerahvastatud elukambrites, kus ühele inimesele ettenähtud põrandapind piirdus 1,5 ruutmeetriga, kusjuures osa sellestki põrandapinnast oli hõivatud elukambri sisustusega. Kohtu arvates ei saa sellist majutust pidada nõutavatele standarditele vastavaks. Kohus pöörab tähelepanu ka CPT aruandele Eesti 2005. aastal, kus kinnipeetavatele liikumiseks võimaldatav elukambri pind jäi kohati ühe ruutmeetri piiresse. Seega oli vähesele liikumisvõimalusele CPT poolt tähelepanu juhitud juba enne kinnipeetav Kochetkovi kohtuasja. Lõppjärelusena mõisteti kaebaja kasuks Eesti riigilt välja 1000 euro suurune hüvitis. Eesti riik on jäänud artikli 3 rikkumises kaotajaks ka 08.11.2005. aastal sarnases kohtuasjas Alver vs Eesti, kus tegemist oli samuti kasina liikumisvõimaluse võimaldamisega.

EIÕK on 04.10.2005. aastal kohtuasjas Becciev vs Moldova leidnud, et kinnipeetava kinnipidamistingimuste ja liikumisvõimaluste piiramise näol oli tegemist artikkel 3 rikkumisega. Kinnipeetav Becciev kaebas muuhulgas, et temal ei võimaldatud Chişnău Siseministeriumile alluvas kinnipidamisasutuses 37 päeva jooksul vaba liikumist värskes õhus. Lisaks hoiti kinnipeetavat metallplaatidega kaetud akendega elukambri, kuhu ei pääsenud loomulik valgus ja ilma voodivarustusega ebasanitaarsetes tingimustes. Kohus leidis ühehäälselt, et tegemist oli artikkel 3 rikkumisega ja mõistis kaebaja kasuks Moldova riigilt hüvitisena 1000 eurot varalise kahju ja 4000 eurot mittevaralise kahju tekitamise eest. Lisaks 1200 eurot kohtukuludena.

EIÕK on 29.04.2003. aastal kohtuasjas Poltoratskiy, Dankevich jt vs Ukraina leidnud, et kuue eluaegset karistust kandva kinnipeetava kinnipidamistingimused ei vastanud nõutavatele standarditele. Kinnipeetav Poltoratskiy kandis karistust Ivano-Frankivski vanglas ja kinnipeetav Dankevich Zaporozhie vanglas. Kummaski kinnipidamisasutuses hoiti eluaegset vanglakaristust kandvaid kinnipeetavaid märkimisväärselt pika ajaperioodi jooksul ilma võimaluseta liikuda värskes õhus. Ehkki kohus võttis arvesse Ukraina riigi majanduslikult piiratud võimalusi jõuti otsusele, et rahaliste ressursside puudumist ei saa tuua põhjuseks, miks nõuetele mittevastavaid kinnipidamistingimusi rakendatakse ning tegemist on kinnipeetavate ebainimliku kohtlemisega ja ühtlasi artikkel 3 rikkumisega. Kõhus mõistis iga kaebaja kasuks Ukraina riigilt 2000 eurot hüvitisist mittevaralise kahju tekitamise eest.

Mis puudutab kinnipeetavate töökohustust puudutavaid kohtulahendeid, siis on EIÕK praktika selles osas olnud küllaltki vähene. Ilmselt seetõttu, et riikide võimalused pakkuda kinnipeetavatele tööd on olnud vähesed ja töötada on saanud vaid need kinnipeetavad, kes selleks soovi on avaldanud. Kõigil neil juhtudel, mille korral kinnipeetavad väidavad end olevat töökohustusega allutatud sundusele või orjusele, on kohus leidnud, et rakendatud meetmeid ei saa käsitleda sunnitööna ning kinnipeetavaid võib rakendada näiteks tööle vangla majandustöödele. Samuti on EIÕK leidnud, et kinnipeetaval on õigus vaid algharidusele ning isiku kinnipidamine piirab paratamatult võimalusi valida, millist liiki haridust ta soovib omandada. Ilmselgelt on aga isiku taasühiskonnastamise huvides see, et vanglast väljumise ajaks oleks tal omandatud haridustase, mis võimaldaks siseneda tööturule. (Olesk 2010)

Ülaltoodud õigusruumi kirjelduse kokkuvõtteks võib järeldada, et olemasolev Eesti õiguslik regulatsioon on piisav, et tagada kinnipeetavatele minimaalne füüsiline aktiivsus. Samas märkame ka Euroopa õiguse survet Eesti kinnipidamisasutustele, mis EVR, CPT jpt soovitude kohaselt suunab Eesti õigusruumi pakkuma kinnipeetavatele laiemaid sportimisvõimalusi ja varjualusega kaetud jalutusväljakuid, kus on võimalik ka tegeleda sportlike harjutustega.

Ometi paistab, et olemasolev õiguslik regulatsioon ei arvesta teooria põhjal väidetava vähesest liikumisest tingitud agressiivsuse ja depressiivsuse kasvuga, mis võib põhjustada kinnipeetavate seas distsipliinirikumisi. Magistritöö järgnevas peatükis käsitleb autor kinnipeetavate liikumisvõimalusi Tartu vanglas ning esitab ettepanekuid olemasolevate liikumisvõimaluste parandamiseks.

Uurimustöö esimeses osas käsitleti teoreetilisi seisukohti liikumise mõjust inimese psüühikale ning kinnipeetavate liikumisvõimaluste õiguslikku regulatsiooni Eesti õigusruumis ja rahvusvahelise õiguse survet Eesti vangistusõigusele. Muuhulgas esitati vastus esimesele magistritöös püstitatud uurimisküsimusele, mis hõlmas teoreetiliste lähtekohtade ja õigusliku raamistiku ülevaadet. Ühtlasi rajati alus järgneva uuringu analüüsile.

Kokkuvõtvalt võib väita, et õigusaktid reguleerivad kinnipeetavate liikumisvõimaluste konkreetsust küllaltki vähe, kuid siiski piisavalt, et tagada kinnipeetavate jaoks minimaalne vajalik ja rahvusvahelisest õigusest tulenev liikumisvõimaluste nõue. Teoreetilised seisukohad näitavad, et esineb seoseid liikumisvõimaluste ja distsipliinirikumiste vahel. Vähene liikumine võib omakorda kutsuda esile agressiivsust. Agressiivsus kinnipidamisasutuses on potentsiaalne oht vangla julgeolekule ja üks distsipliinirikumiste vallandaja, mistõttu võib olla vajalik lisada täpsem ja laiem regulatsioon vangistusõiguse valdkonda, mis puudutab kinnipeetavate liikumist, sportimist ja vaba aega.

2. KINNIPÉETAVATE LIIKUMISVÕIMALUSED TARTU VANGLAS

2.1. Vangla üldiseloostus ja kinnipeetavate kasutuses oleva infrastruktuuri kirjeldus

Magistritöö teine osa keskendub kinnipeetavate liikumisvõimaluste uurimisele Tartu vanglas ning kirjeldab autori poolt 2009. aasta oktoobrikuus läbiviidud spordiobjektide vaatlust ning kinnipeetavate liikumisharjumusi. Samuti sisaldab teine peatükk järeldusi ja ettepanekuid nii kinnipeetavate liikumisvõimaluste parandamiseks kui ka vanglas olemasolevate spordiobjektide korrastamiseks. Ühtlasi annab see osa vastuse magistritöös püstitatud teisele uurimisküsimusele. Järgnevalt esitatakse Tartu vangla üldiseloostus ja Tartu vangla kinnipeetavate kasutuses oleva liikumisvõimalusi pakkuva taristu kirjeldus. Üldiseloostuse koostamisel on autor kasutanud Tartu vangla siseveebi ja Justiitsministeeriumi kodulehe andmeid ning neid käesoleva töö jaoks süstematiseerinud.

Tartu vangla, kui kinnine kambervangla, võttis esimesed vangid vastu 16. oktoobril 2002. aastal, tähistades sellega Eesti vanglateenistuse üleminekut ühiselamutüüpi vanglatelt kambervanglatele. Samuti pandi Tartu vangla rajamisega alus piirkondliku vanglateenistuse loomisele Eestis.

Tartu vangla paikneb ligi 94 000 m² suurusel alal Emajõe lammil. Vangla üldpind on 23 000 m² ning siin asuvad administratiivhoone, vastuvõturuumid, puhke- ja spordiruumid, õppeklassid, tootmispinnad metalli- ja puutööks, ruumid usutalituste korraldamiseks ja abiruumid. Vanglas on 500 kambrit, ühe kambri suurus on *ca* 10 m². Kinnipeetavad on põhiliselt meessoost täiskasvanud süüdimõistetud. Vanglakohtade arv – 938.

2005. aastast alates osutatakse Tartu vangla meditsiiniosakonnas ka statsionaarset psühhiaatrilist abi (siin asub vanglate psühhiaatriaosakond). 2007. aastal loodi Tartu vanglas uimastivaba keskus. Samal aastal sai Tartu vangla HIV-teemaline projekt Maailma Terviseorganisatsiooni auhinna.

Kinnipeetavate paigutamine toimub justiitsministri 25. märtsi 2008. a määrus nr 9 „Täitmisplaan” alusel, mille § 5 lg 1 sätestab, et Tartu Vanglasse paigutatakse muu hulgas

kinnipeetavad, kellel on narkootiliste ainete tarvitamisest tingitud sõltuvushäired. Tartu Vanglas asub üleriigiline tulemusüksus, mis on spetsialiseerunud tööle sõltuvusprobleemidega kinnipeetavatega ning kus neile tagatakse igakülgne ravi ja rehabilitatsioon läbi tervislikele eluviisidele ning enesest lugupidamisele suunamise.

Kinnipeetavatel on võimalik Tartu vanglas kasutada oma liikumisvajaduse realiseerimiseks mitmesugust infrastruktuuri. Magistritöö järgnevas osas antakse ülevaade sellest, millises seisukorras on Tartu vangla kinnipeetavate kasutuses olev taristu, milliseid liikumistegevusi kinnipeetavad seal harrastavad ning esitatakse ettepanekuid kinnipeetavate liikumisvõimaluste parandamiseks. Esitatud infrastruktuuri mõtted on magistritöö autor saanud Tartu vangla projektist tehes koostööd finants- ja majandusosakonnaga.

Spordihoone. Tartu vangla võimla mõtted on 30x15 m. Heas seisukorras spordiväljak, korvpallilauad ja rõngad, teisaldatav võrkpallivarustus, mõned võimlemismatid, varbsein (2 rida), varbseinal madal kang (2.30 m). Võimlemispingid ja toolid puuduvad. Ventilatsioon on äärmiselt mürarikas, paralleelselt toimub ventilatsioonisüsteemi kaudu ka kütmine. Valgustus sportimiseks on normikohane.

Võimla on pidevas päevases kasutuses. Põhiliselt tegeletakse pallimängudega. Korvpall ja võrkpall on kõige populaarsemad. Võimalik on mängida ka saalihokit ja saali jalgpalli. Eraldi võrkude lisamisel soovi korral ka tennist ning sulgpalli. Kinnipeetavad kasutavad spordisaali meelsasti. Sageli on väljakul 30-40 meest. Sellisel hulgal spordiplatsil viibides tõuseb vigastusterisk ja kõrge on konfliktioht. Konflikt kinnipeetavate vahel viib sageli distsipliinirikumiseni, mis fikseeritakse ettekande näol juba spordihoones või ka hiljem eluseksioonis. Pärsitud on ka reeglitepärase sportimise võimalus ning tegelikult on ka liikumisest saadav kehaline koormus väike.

Lisaks spordihoonele on Tartu vanglas olemas kinnipeetavate jaoks ka spordiväljakud vabas õhus. Neid on rajatud kahel eesmärgil – jalgpalli ja korvpalli harrastamiseks.

Spordiväljakud. Tartu vangla *jalgpalliväljaku* mõtted on 55x34 m, pindalaga 1870 m². Tegemist on mullaväljakuga. Tartu vangla ehitamisel oli planeeritud muruväljak, mida tiheda kasutamise tõttu pole suudetud säilitada. Samuti pole muru külvamine seni soovitud tulemust andnud. Väljakul on täismõõtmetes jalgpallivärvad võrkudega heas korras ja turvalised kasutada. Kinnipeetavatele on kasutamiseks heas korras jalgpallid. Väljakul on võimalik

mängida kuiva ilmaga jalgpalli, ehkki liigse kuivuse korral kipub väljak tolmana. Suurema sademetehulga korral on väljak kasutuskõlbmatu ning porine. Arvestades jalgpalliväljaku seisukorda ja kinnipeetavate aktiivsust väljaku kasutamisel teeb magistritöö autor ettepaneku korrastada väljaku murukatet. Autori arvates on püsiva lahenduse saavutamiseks vajalik väljaku katmine kunstmuru või tehiskattega. Selline muudatus võimaldaks kasutada jalgpalliväljakut ilmastiku olusid vähem arvestades, pakkuda kinnipeetavatele turvalist sportimisvõimalust, millega väheneb kinnipeetavate vigastusterisk ning maandada kinnipeetavate füüsilise koormuse puudulikkusest tulenevat agressiivsust.

Korvpalliväljaku mõõtmed on 35x25 m, pindalaga 875 m². Tegemist on asfaltkattega väljakuga. Välistingimustele sobivad korvikonstruksioonid on turvalised ja heas korras. Vajalik oleks sadevete ärajuhtimise süsteem, kuna vihmase ilma korral tekib väljakule väga sügav veelomp nii, et mängimine on võimatu.

Kinnipeetavad kasutavad korvpalliväljakut regulaarselt. Vaatluse käigus oli märgata nii üle platsi kui ühe korvi all toimunud korvpallikohtumisi. Kinnipeetavad, kes parasjagu mängus ei osalenud kasutasid aega üldkoormavate harjutustega tegelemiseks või võistkondadele kaasa elamiseks. Piirdeaia juures sooritati lisakoormuse saamiseks ka mõningaid paarisharjutusi. Arvestades korvpalliväljaku seisukorda ja kinnipeetavate aktiivsust väljaku kasutamisel teeb magistritöö autor ettepaneku paigaldada väljakule puitlaudadest välistingimustele sobiv kate ning rajada sadevete äravoolu kanalid. Selline muudatus võimaldaks kasutada korvpalliväljakut ilmastiku olusid vähem arvestades, pakkuda kinnipeetavatele turvalist sportimisvõimalust, millega väheneb kinnipeetavate vigastusterisk ning samuti maandada kinnipeetavate füüsilise koormuse puudulikkusest tulenevat agressiivsust.

Jalutusväljakud ja –boksid. Lisaks spordiväljakutele on üheks kinnipeetavate põhiliseks liikumise võimaluseks tegevus *jalutusväljakutel*. Tartu vangla territooriumil on 2 ühesuguste mõõtmete ja seisukorraga jalutusväljakut, kus kinnipeetavatel on elusektsioonide kaupa õigus liikuda päevas mitte vähem kui 1 tund. Jalutusväljaku üks nurk on eraldatud suitsetajatele ning ketiga piiratud. Jalutusväljakute suurus on 48, 5x28, 4 m, pindalaga 1377,4 m² (3 m kõrguse võrega ümbritsetud, 0,5 m okaslint kõrgendusega). Tegemist on tasandatud ja tihendatud killustikuga pinnasega väljakuga, mille keskel pink. Kinnipeetavad kasutavad jalutusväljakul erinevaid liikumisvõimalusi, milleks on kõnd, jooks ning üldkoormavad harjutused vabal valikul kas paarides või üksinda. Käesoleva magistritöö kirjutamise ajal

paigaldati Tartu vangla kinnipeetavate jalutusväljakutele kinnipeetavate liikumisvõimaluste parandamiseks harjutuskompleks, mis sisaldab kahte erineva kõrguse kangi ja rööbaspuid.

Tartu vanglas on algselt planeeritud eeluurimise all olevatele kinni peetavatele isikutele värskes õhus viibimiseks *jalutusboksid*. Tartu vangla territooriumil on 66 ühesuguste mõõtmete ja seisukorraga jalutusboksi, kus kinnipeetavatel on elusektsioonide kaupa õigus liikuda päevas mitte vähem kui 1 tund. Jalutusboksid on jaotatud kolmeks sektoriks. Kaks sektorit 30 jalutusboksiga ja psühhiaatriaosakonnas paiknevatele kinnipeetavatele 6 jalutusboksi. Keelatud suhtlemise välistamiseks kõlab jalutusbokside kohal vali muusika. Jalutusboksi mõõtmed on 5,3x3 m, pindalaga 15,9 m². Tegemist on betoonboksiga, mis on kaetud pealt trellidega või okaslindiga. Jalutusboksis on kinnipeetavate liikumisvõimalused väga piiratud.

Kinnised elusektsioonid Tartu vanglas ja mõned avatud elusektsioonid peavad jalutuskäikudel kasutama ühe elukambri jaoks mõeldud spetsiaalseid jalutubokse, mis oma mõõtmetelt on väga väikesed ja pakuvad võrreldes jalutusväljakutega piiratud liikumisvõimalusi. Jalutusboksid on algselt ehitatud pidades silmas vahistatute kinnipidamistingimusi. Ümberkorralduste tulemusel on Tartu vanglas vahistatute arv vähenenud ja endisesse eeluuritavate hoonesse on paigutatud nüüd süüdimõistetud kinnipeetavad. Seega erineb nende liikumisvõimalus jalutusväljakul liikuvate kinnipeetavate omast suuresti. Arvestades ka seda, et jalutusboksis viibimise ajal on kinnipeetavatel võimalus suitsetada, siis sellises olukorras on tervistav liikumine võimatu. Kinnipeetavad ise on loomulikult sellise valiku teinud ja saavad kasutada vabas õhus viibimise aega oma äranägemise järgi, kuid pidades silmas eespool toodud teoreetilisi ja õiguslikke seisukohti liikumise olulisusest, peaks vangla suunama kinnipeetavaid aktiivsemale liikumisele.

Esineb olukordi, kus ühte jalutusboksi paigutatakse rohkem kui kaks kinnipeetavat. Mõnikord oli jalutusboksis koguni kuus või rohkem kinnipeetavat samast elusektsioonist. Arvestades jalutusboksi väikeseid mõõtmeid ja seda, et jalutuboks on ehitatud arvestades kahe kinni peetava isiku liikumisvajadusi silmas pidades, on selline jalutusboksi ülekoormamine taunitav. Lisaks tuleb märkida sedagi, et tegemist on kinnipeetavate ebavõrdse kohtlemisega võrreldes jalutusväljakuid kasutavate kinnipeetavatega.

Eelnevat arvestades võib käesoleva töö raames esitatud teoreetiliste seisukohtade põhjal teha kaks ettepanekut olukorra parandamiseks. Esiteks kaaluda võimalusi pikendada jalutusboksidesse suunatavate kinnipeetavate värskes õhus viibimise aega võrreldes jalutusväljakutele suunatavate kinnipeetavatega. See meetod võimaldaks tasakaalustada väiksemal territooriumil viibivate kinnipeetavate liikumisvõimalusi. Teise lahendusena antud probleemile soovitab magistritöö autor uue jalutusväljaku rajamist spordihoone ja E-hoone vahelisele alale. Vajalik maa-ala on seal praegu kasutuseta ning ruumi on piisavalt. Arvestades veel seda, et Tartu vanglast on siin varasemalt viibinud vahistatud ümber suunatud Tallinna vanglasse ja E-hoones on suurem osa süüdimõistetud kinnipeetavaid, tuleb nende värskes õhus viibimise tingimused võrdsustada S-hoones karistust kandvate süüdimõistetud kinnipeetavate värskes õhus viibimise tingimustega.

Kinnipeetavate liikumisvõimalused eluhoonetes võib jagada peamiselt kaheks: liikumisvõimalusteks elusektsioonis ja liikumisvõimalusteks elukambris. Tartu vangla kinnipeetavate tüüpelusektsiooni mõõtmed on üldruumis 6,7x14 m, pindalaga 93,8 m². Korralikult on plaaditud põrand ning ruum on hästi valgustatud. Elusektsioon mahutab 44 kinnipeetavat 22 elukambris. Elusektsioonis asub pesuruum, dušširuum, abiruum, ühisköök ja üldruum. Ühiskasutuses olevas üldruumis on lauatenniselaud, mis elusektsiooni lahtioleku ajal on pidevas kasutuses.

Tartu vangla kinnipeetavate päevakava (Lisa 3) kohaselt on vaba aega teatud elusektsioonis liikumiseks keskmiselt neli tundi. Enamasti on see jaotatud kahte ossa, hommikupoolikul ja pärastlõunal. Rehabilitatsiooniprogrammide ning õppimise ja töötamisega hõivatud kinnipeetavatel on vaba aega ette nähtud rohkem. Päevakavajärgselt avatud elusektsioonis liiguvad kinnipeetavad koridoris edasi-tagasi kõndides või lauatennist mängides. Samuti kasutavad paljud aega selleks, et mängida lauamänge, malet ja kabet. Võrdluseks võib tuua, et ülerahvastatus ning kitsad elutingimused on mitmel pool maailma vanglates suureks probleemiks. Suurbritannia Vanglateenistuse 2003/2004 aastaaruande kohaselt oli Suurbritannias 21,7% kinnipeetavatest sunnitud viibima ühekohalises elukambris kahe või kolmekesi. Mõnes üksikus vanglas on see koguni 60%. Mõningatel andmetel peetakse piisavaks elukambri suuruseks ühe kinnipeetava kohta 6,5 m² koos sanitaarpinnaga.

Kinnipeetavad viibivad elukambris 20 tundi ööpäevas, eeluuritavad 23 tundi ööpäevas. Võrdluseks võib tuua, et Suurbritannias sisustasid kinnipeetavad keskmiselt vaid 3,3 tundi

ööpäevast eesmärgistatud tegevusega (Suurbritannia Vanglateenistuse 2003/2004 aastaaruanne). Vt ka EIõK 02.07.2009. aastal kaasus Kochetkov vs Eesti.

Mõningatel juhtudel on täheldatud, et kinnipeetav väljub elukambrist vaid siis, kui keegi väljastpoolt vanglat külastab teda. Samuti on erinevad tegevused surutud ajaperioodi kella 09:00 – 16:30-ni, kui enamik ametnikest on tööl teostamas järelevalvet (Coyle A, 2005).

Tartu vanglas on kahekohalised kambrid ca. 10 m² suured. Kambri sisustusse kuuluvad 2-kordne narivoodi, kaks pöranda külge kinnitatud tooli, laud, kaks öökappi ja riidenagi. Kambri nurgas on eraldi väike tualettruum, kus paikneb ka kraanikauss. Eeluuritavate eluhoone kambrid on sarnase ehitusega nagu süüdimõistetute eluhooneski, kuid erinevus on see, et tualettruumis kus asub kraanikauss ja wc-pott, on ka dušš pesemiseks. E-hoone 1. korrusel asuvad kartseris karistust kandvate kinni peetavate isikute kambrid. Paljudes kambrites on lisaks metalluksele ka sisemised trelluksed. Samas sektsioonis paikneb kamber rahustusvoodiga, kuhu fikseeritakse määratsevad vangid kuni 12 tunniks.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et elukambris on kinnipeetaval äärmiselt piiratud liikumisvõimalused. Isegi elusektsiooni lahtioleku ajal viibivad paljud kinnipeetavad elukambris ning nende liikumine piirdub vaid pesemisvõimaluste kasutamisega. Ehkki Tartu vanglas on kinnipeetavatele liikumisvõimalusi pakkuv infrastruktuur põhjalikult välja ehitatud, siis selle kasutamine kinnipeetavate poolt on piiratud spordihoone kasutamise graafikuga (Lisa 1) ning päevakavaga (Lisa 3).

Tabel 1. Kinnipeetavate kasutuses olev infrastruktuur.

Infrastruktuur	Tartu vangla
Võimla	jah
Jalgpalliväljak	jah
Korvpalliväljak	jah
Jalutusväljak	jah
Jalutusboks	jah
Eluhoone üldruum	osaliselt
Elukamber	pindalaga 10 ruutmeetrit

Tabelis 1 on toodud Tartu vangla kinnipeetavate kasutuses olev taristu ning näidatud, mil määral on kinnipeetavatel võimalus seda liikumisvõimaluseks kasutada. Kinnipeetavate liikumisvõimaluste osas läbiviidud vaatluse lõppjärelendusena saab väita, et Tartu vanglas on kinnipeetavatele pakutavad liikumisvõimalused infrastruktuuri osas piisavad, et tagada

kinnipeetavatele minimaalne füüsiline aktiivsus. Liikumisvõimalused jalutusaegadel ning elukambris on piiratud ja olemasolevaid võimalusi saaks paremini kasutada.

Treeningud ja spordiürituste eesmärk on kinnipeetavate juhendamine ja julgustamine erinevate tegevuste kaudu suunates neid tervisliku ja sportliku eluviisi poole. Treeningute kaudu õpivad kinnipeetavad ka teatud eetilisi väärtusi nagu austus, lugupidamine, teistega arvestamine, jagamine, reeglitest kinnipidamine jpm. Läbi sportliku tegevuse viiakse ellu taasühiskonnastamise protsessi, aidates isikul omandada eesmärgipärast ning konstruktiivset eluviisi.

Tartu vanglas korraldatakse kinnipeetavatele rohkesti erinevaid sportlikku liikumist võimaldavaid võistlusi. Eristada võib nii individuaalseid kui võistkondlikke võistlusi. Järgnevalt esitatakse ülevaade Tartu vangla kinnipeetavate spordiüritustest.

Igal aastal korraldatakse võimalusel kinnipeetavatele individuaalvõistlusena kevad- ja sügisjooksukross. Distanti pikkus on 8 km, mis märgitakse vangla territooriumil ja läbib erinevaid alasid kaasaarvatud jalutuväljakuid. Osalejaid on aastate lõikes olnud keskmiselt 40 ringis ning nad on jaotatud vanusegruppidesse. Erineva pikkusega distantse pole ette nähtud. Üldinformatsioonina esitatakse ühe kinnipeetava võidu aeg, milleks oli 34.08 minutit.

Individuaalvõistlusena korraldatakse spordisaalis veel S-maja kinnipeetavatele lauatennise turniiri. Osaleb kaheksa eluseksiooni kaks paremat individuaalvõistlejat ning üks paar. Kui eluseksioonil pole nelja osalejat, saab individuaalvõistleja osaleda ka paarismängudes. Üldjuhul võtavad kõik eluseksioonid välja arvatud vahistatud, vastuvõtjurežiimil olevad kinnipeetavad ning kinnised eluseksioonid sellest turniirist osa vähemalt ühe mängijaga. Kinnipeetavad valivad ise osalejad ning kohtuniku endi hulgast.

Võistkondlikud spordivõistlused võimaldavad kinnipeetavatel arendada sportlikku koostööd ja teineteisega arvestamist. Lisaks korraldatakse eluseksioonidevahelisi võrkpalliturniire. Tavapäraselt osalevad 12–13 eluseksiooni, kõik ühe 6–10 liikmelise võistkonnaga. Kinnipeetavad valivad ise osalejad ning kohtuniku. Turniiri võitjavõistkond kohtub palliplatsil tavapäraselt vangla töötajate võistkonnaga.

Korvpallivõistluseid korraldatakse kinnipeetavatele kord aastas nii siseturniirina kui tänavakorvpalli vormis. Siseturniirile on võimalus igal elusektsioonil esitada üks 5-8 liikmeline meeskond. Tavapäraselt osaleb 10 elusektsiooni. Kinnipeetavad valivad ise osalejad ning kohtuniku. Turniiri võitjavõistkond kohtub palliplatsil tavapäraselt vangla töötajate võistkonnaga. Tänavakorvpallis on igal elusektsioonil võimalus esitada kaks 3–5 liikmelist meeskonda. Tavapäraselt kasutavad kinnipeetavad selle võimaluse ära täies mahus.

Jalgpalliturniir on Tartu vangla kinnipeetavate hulgas kõige populaarsem. Üks kord aastas korraldatakse jalgpalliturniir nii sise- kui välisingimustes. Tavapäraselt osalevad kõik elusektsioonid (14) välja arvatud vahistatud, vastuvõtturežiimil olevad kinnipeetavad ning kinnised elusektsioonid. Kinnipeetavad valivad ise osalejad ning kohtuniku. Kinnipeetavate initsiatiivil ja koostöös inspektor-kontaktisiku ning spetsialist-huvijuhiga on toimunud ka elusektsioonisiseseid turniire lauatennisel ja males. Turniiri võitjaid autasustatakse tortide ja diplomitega, võistkonnamängudes on auhinnad ette nähtud kolmele paremale, elusektsioonisisestel turniiridel autasustatakse paremaid diplomitega.

2.2. Kinnipeetavate liikumisvõimalusi laiendav projekt „Fair Play“

Tartu vanglas oli aastatel 2006–2007 kinnipeetavate liikumisvõimaluste suurendamiseks töö autori kaasabil läbiviidud lisameede projektipõhise tegevuse näol. Projekt pärines Tartu vangla poolt korraldatud osakondadevahelisest korvpalliturniirist, mille järgselt otsustati tuumikgrupi liikmete ja spetsialist-huvijuhi poolt teha vangla juhtkonnale ettepanek järjepidevalt toimiva meeskonna moodustamiseks. Positiivse otsuse järgselt eraldati meeskonnale treeningu ajad, määrati meeskonnale kinnipeetavate hulgast võistkonna kapten ja korraldati esimesed sõpruskohtumised meeskondadega väljaspool vanglat. Magistritöö autorina aitasin projekti läbiviimisele kaasa, toetades kinnipeetavate projektijärgset tegevust nii spordikohtuniku, kui treenerina. Peale esimeste kohtumiste positiivseid vastukajaid korraldati sõprusmänge vangla töötajatega ja esitati taotlus osalemiseks Lõuna-Eesti Korvpalliliiga turniiril, mis sai ka positiivse vastuse.

Projekt oli uuenduslik oma olemuses, sest vastutus teatud rühma tegevuse eest anti kinnipeetavatele. Tegevus toimus olulises osas tuumikgrupi enda juhtimise all ja kinnipidamisasutuse juhtkonna toetusel ning kinnipidamisasutusväliste nõustajate abil. Sellega arendati eriti kinnipeetavate vastutustundlikku käitumist grupis ühiste eesmärkide nimel suhteliselt rangete meeskonnamängust tulenevate reeglitega.

Projektis osales 24 kinnipeetavat. Tuumikgrupi liikmed osalesid aktiivselt meeskonna treeningutel ja sõprusmängudel ning projekti ajal vähenes kinnipeetavate distsipliinirikumiste arv. Järgnevas tabelis 2 on näidatud projektis osalenud kinnipeetavate distsipliinirikumiste arv enne projektiga liitumist, selle ajal ja pärast projekti lõppemist. Kinnipeetavate nimed on tabelis asendatud numbritega. Kõik kinnipeetavad ei liitunud projektiga samaaegselt, samuti ei osalenud kõik kinnipeetavad projektis kogu selle vältel. „Ristikesega“ on tähistatud ajaperiood, mil isik vanglas ei viibinud. Projektist väljaarvamise põhjuseks oli kinnipeetava vabanemine.

Tabel 2. Projektis „Fair Play“ osalenud kinnipeetavate distsiplinaarkaristuste arv (kordades, allikas: VangIS 2010).

Kinnipeetav	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	1	2	3	3	0	0
2	x	0	3	0	0	x
3	3	4	3	0	0	0
4	5	1	1	0	1	1
5	0	0	0	0	0	0
6	x	x	0	1	0	0
7	x	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	x
9	x	x	x	0	0	0
10	x	x	x	0	0	0
11	0	1	1	1	1	x
12	x	x	x	0	0	2
13	0	0	0	0	x	x
14	x	0	0	0	x	x
15	x	0	0	0	0	0
16	x	x	0	0	0	x
17	x	x	0	0	x	x
18	x	x	0	0	0	x
19	x	x	x	0	0	x
20	x	x	x	x	0	1
21	2	1	0	0	0	2
22	x	x	7	5	2	3
23	x	0	0	0	0	0
24	0	0	0	0	0	0

Esitatud andmetele tuginedes võib järeldada, et vaid viiel kinnipeetaval esines projekti ajal distsipliinirikumisi. Kuue kinnipeetava puhul on näha, et projektis osalemine mõjutas isikut sedavõrd, et tema puhul vähenes määratavate distsiplinaarkaristuste arv, viie kinnipeetava puhul tõusis projekti lõppedes taas distsipliinirikumiste arv. Projektis osalenud 24-st kinnipeetavast 19-l õnnestus distsipliinirikumistest täielikult hoiduda.

Meeskondlik käitumiskultuur arenes tasemele, kus turniirile (Lõuna-Eesti Korvpalliliiga) vastuvõtul ei tõstatatud võimaliku vastuargumendina mittedistsiplineeritud käitumist. Projekt mõjutas positiivselt kinnipidamisasutuse töötajate ja kinnipeetavate omavahelist suhtumist ja üksteise aktsepteerimist tavaoludes suhteliselt pingelises keskkonnas.

Ekspereimendina planeeritud sõpruskohtumised kinnipeetavate ja personali vahel kujunesid tavakohtumisteks, kus esiplaanil polnud enam niipalju vastasmeeskonna liikmete staatus kui võrd tema inimlikud ja mänguoskuslikud omadused. Asutust iseloomustav staatuse suhe "valvur-valvatav" leidis tuntuvat pingete maandamist sõpruskohtumiste käigus, kus kinnipeetavad tunnetasid väidetavalt personali poolehoidu "oma" meeskonnale. Käesolevaks ajaks on projektijärgne tegevus lõppenud, samuti on lagunenu kogu treeninggrupp, osalt kinnipeetavate vabanemisega seotud põhjustel, aga ka treenerite, instruktorite ja muu toetava personali suundumise tõttu teistele ülesannetele.

Kokkuvõttes võib ülaltoodule tuginedes teha kaks ettepanekut. Kui vangla pakub kinnipeetavatele lisaks liikumisvõimalusi täiendavate spordiürituste näol, peaksid need olema administratsiooni poolt organiseeritud ning toimuma aktiivse järelevalve all, alates kinnipeetavate meeskondade koostamisest kuni turniiri lõppedes auhindade jagamiseni. On vajalik kaasata võimalikult palju erinevaid kinnipeetavaid, neid vajadusel motiveerida ning toetada igati kinnipeetavate initsiatiivi spordiüritustes osavõtul.

Teiseks, pidades silmas Tartu vangla kogemust „*Fair Play*“ projekti raames, kus kinnipeetavate distsipliinirikumised projekti jooksul vähenesid, tuleks korraldada uuesti samalaadseid tegevusi kas projektipõhiselt või regulaarsete tegevustena. Vajalik oleks kaasata oluliselt rohkem kinnipeetavaid ning nendele pakutava tegevuse korraldamiseks on autori arvates vajalik taastada personalis lisaks olemasolevale spetsialist-huvijuhi kohale veel teinegi, spetsiaalselt kinnipeetavate liikumisvõimaluste suurendamisele orienteeritud ametikoht.

3. EMPIIRILISE UURINGU LÄBIVIIMINE JA TULEMUSED

3.1. Ankeetküsitluse läbiviimise meetodika, protseduur ja valim

Käesoleva magistritöö kolmas peatükk toob välja autori poolt läbiviidud uuringu tulemused ja analüüsi. Ühtlasi annab see osa vastuse magistritöö alguses tõstatatud kolmandale uurimisküsimusele. 2011. aasta septembris korraldati autori poolt Tartu vangla eesti keelt kõnelevate kinnipeetavate hulgas ankeetküsitlus (Lisa 5). Uuringu läbiviimisel piirduti vaid eesti keelt kõnelevate kinnipeetavate kaasamisega uuringusse seetõttu, et teoreetilistest lähtekohtadest tulenevalt ei esine liikumisvõimaluste suurendamisel keelegruppide vahel erinevusi. Samuti ei esine kinnipidamistingimuste õiguslikus regulatsioonis keelegruppide vahel erinevusi. Küsimustikuga sooviti saada ülevaadet sellest, kuidas Tartu vangla kinnipeetavad pakutavaid liikumisvõimalusi kasutavad ning kuidas nad hindavad erinevaid distsipliinirikumisi põhjustavaid tegureid. Selleks pakuti vastamisvõimalust 401-le Tartu vangla eesti keelt kõnelevale kinnipeetavale. Uuringu läbiviijana garanteeris autor uuringus osalejate konfidentsiaalsuse ja privaatsuse. Uuringu andmeid kasutatakse käesolevas töös ainult üldistatud kujul. Ankeetküsitlusele oli nõus vastama 233 kinnipeetavat, mis on küsitletavate koguarvust 58%.

Ankeetküsitluse tulemusi töödeldi statistikapaketiga SPSS ja tabelarvutusprogrammiga Excel ning andmetöötlusel lähtuti K. Niglase koostatud juhendmaterjalidest. Küsimustik koostati kaheosalisena, millest esimese osa kaudu koguti informatsiooni vastajate profiili kirjeldamiseks. Esimese osa moodustasid küsimused vastajate distsiplinaarkaristuse arvu, kriminaalkorras karistatuse arvu ja reaalse vangistuse kohta. Samuti käesoleva karistuse pikkuse kohta ning vastaja vanuse kohta küsimustiku täitmise ajal. Kinnipeetavatel oli võimalik jätta antud osa soovi korral ka täitmata ning anda luba andmete väljavõtteks kinnipeeturegistrist.

Küsimustiku teine osa on jagatud kolmeks ploki, milledest igaühes sisalduv informatsioon aitab kaasa magistritöö eesmärgi saavutamisele ning hüpoteesi kinnitusele või ümberlukkamisele. Küsimustiku teise osa „tegevuse plokk“ sisaldab informatsiooni selle kohta, kui palju ajaliselt kinnipeetavad oma hinnangul Tartu vangla poolt pakutavaid liikumisvõimalusi kasutavad. Teise osa tegevuse plokk ja võimaluse plokk annavad Tartu

vanglale väärtuslikku informatsiooni sellest, kuidas kinnipeetavad hindavad pakutavaid liikumisvõimalusi ja millised on nende arvates distsipliinirikumisi kõige enam mõjutavad tegurid.

Küsitluse koostamisel toetuti ühele kõige usaldusväärsemale hoiakute mõõtmise meetodile, milleks on Likerti poolt 1932. aastal väljatöötatud skaala, mis koosneb väidetest, millest igaühega kaasneb mitmepunktiline skaala. Vastamisel paluti kinnipeetavatel hinnata Tartu vangla poolt pakutavaid liikumisvõimalusi 5-pallisel skaalal: “väga hea”, “hea”, “piisav”, “vähene”, “puudulik”. Lisaks oli kinnipeetavatel küsimustikus võimalik hinnata ka distsipliinirikumiste põhjustajaid 5-pallisel skaalal: “on mõjutanud väga oluliselt”, “on mõjutanud oluliselt”, “on mõjutanud mõningatel kordadel”, “on mõjutanud väga harva” ja “ei ole üldse mõjutanud”. Likerti skaala on mitte-võrdleva skaala tüüp, mis määrab ära vastajate nõustumise astme teatud väidetega, mis on seotud mingi hoiaku hindamise ja mõõtmisega. Tulemused summeeriti valdkondade kaupa ja seejärel viidi läbi statistiline analüüs. Nimetatud skaala on leidnud kasutamist mitmete erinevate uurijate poolt üle maailma, nii USA-s kui Euroopas.

Uuringu läbiviimiseks toimetas autor kõikidele kinnipeetavatele isiklikult kätte ankeetküsitluse lehed ning selgitas neile uuringus osalemise tingimusi ning nende õigusi, samuti seda kuidas on maandatud võimalikud riskid. Kuivõrd kinnipeetavad ja nende kinnipidamistingimused on küllaltki sensitiivne uurimisvaldkond, siis oli vajalik leida vastus mõningatele lisaküsimustele ja selgitada kuidas olid maandatud teatud riskid.

Kas esines riske uuritavatele ja kui suured need riskid olid? Uuritavatele ei kaasnenud osalemise või mitteosalemisega mingeid riske. Uuringu andmed hoitakse konfidentsiaalsena ja osalejate vastused ei too kaasa täiendavaid meetmeid osalejate suhtes. Samuti ei mõjuta see kinnipeetavate kriminaalkaristuse kandmist Tartu vanglas ega üksustesse paigutamise põhimõtteid.

Milline oli uuringus osalejate koormus? Osalejate koormus ei olnud suur. Kinnipeetavatel oli võimalik valida vabalt aega, millal nad soovivad küsimustikku täita. Küsimustik jäi kinnipeetavate kätte, ning neil oli võimalus see tagastada järgmisel päeval. Küsimustiku täitmisele kulus täitjast sõltuvalt umbes 30 minutit.

Kas esines ohte uuritavate õiguste ja inimväärikuse rikkumisele? Uuringus osalemine oli vabatahtlik. Uuritavate õigusi uuringu läbiviimisega ei piiratud, samuti oli uuritavatel õigus jätta vastamata, kui küsimustiku osa nende arvates kuidagi nende õigusi rikub või inimväärikust riivab.

Kuidas olid maandatud konfidentsiaalsuse või privaatsuse riskid? Riskid said maandatud sellega, et andmed sisestati andmefaili kodeeritud ja andmete omanikuga seostamatul kujul ning vastuste lehed hävitati. Täidetud ankeetküsitluste lehti ei olnud kõrvalistel isikutel võimalik näha ega nendelt informatsiooni koguda.

Uuringu **valiidsus** ehk kehtivus näitab, kas ankeetküsimustik mõõdab seda omadust, mida me mõõta tahame ja kas ankeetküsimustik täidab oma otstarvet. Kõige lihtsam on võrdluseks kasutada järjestuskorrelatsiooni. Kui $\rho > 0,7$, siis on ankeetküsimustik kõrge valiidsusega. Uuringu valiidsuse hindamiseks mõõdeti kogu ankeetküsimustiku **reliaablust** ehk usaldusväärsust. Tulemuste reliaablus näitab, kuivõrd stabiilsed on saadud tulemused ankeetküsimustiku eri osade vahel. Selgitamaks välja kinnipeetavatele vangla poolt pakutavate liikumisvõimaluste ja distsipliinirikumise põhjustajate skaalade usaldusväärsusi, arvutati tulemuste reliaabluskoeffitsendid. Koeffitsendid olid üsna kõrged ja tavaliselt saadakse nii kõrged alfa näitajad testides kasutatavate skaalade puhul. Seega võib tulemuste põhjal järeldada, et skaalad on usaldusväärsed.

Tabel 3. Kinnipeetavatele vangla poolt pakutavate liikumisvõimaluste ja distsipliinirikumiste põhjustajate komponentide reliaabluskoeffitsendid (Cronbachi alfa).

Tunnus	Reliaabluskoeffitsent
Võimalused	0,80
Põhjused	0,81

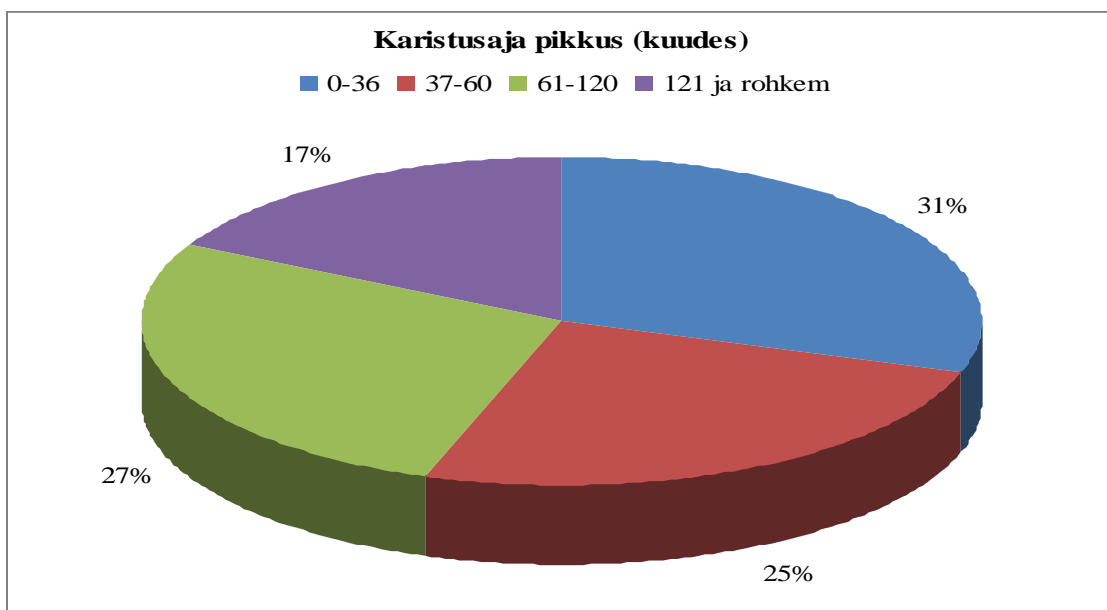
Järgnevalt esitatakse andmed küsimustikule vastanud kinnipeetavate iseloomustamiseks ning ülevaate saamiseks sellest, milline uuritav valim on, tuues välja vastuste keskmise, mediaani, mille alusel on mõnedes küsimustes uuritav valim grupeeritud, standardhälbe ja vastustes esinenud minimaalsed ning maksimaalsed näitajad. Lisaks esitatakse ka magistritöö teemast lähtudes olulisemad üksikasjad.

Küsimus 1: Mitu distsiplinaarkaristust Teil on alates 2010. aasta augustist (viimase aasta jooksul)? Keskmine=2,59; Me=1,00; Standardhälve 3,39; Min=0,00; Max=20,00. Kinnipeetavate poolt antud vastused sellele küsimusele kontrolliti magistr töö autori poolt üle kinnipeeturegistri alusel ning selgus, et mõnel juhul olid kinnipeetavad hinnanud endale määratud distsiplinaarkaristuste arvu tegelikust väiksemaks. Kontrollitud andmed selles küsimuses andsid järgmised näitajad, mida on ka järgnevas analüüsis aluseks võetud. Keskmine=2,64; Me=1,00; Standardhälve 3,31; Min=0,00; Max=18,00. 32% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest polnud viimase aasta jooksul distsipliinirikumisi esinenud. 19% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest esines viimase aasta jooksul üks distsipliinirikumine.

Küsimus 2: Mitmendat korda Te olete kriminaalkorras karistatud? Keskmine=4,52; Me=4,00; Standardhälve 2,90; Min=1,00; Max=14,00. 22% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest olid kolmandat korda kriminaalkorras karistatud.

Küsimus 3: Mitmendat korda Te viibite vangistuses? Keskmine=2,58; Me=2,00; Standardhälve 1,93; Min=1,00; Max=11,00. 37% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest viibisid esimest korda vangistuses, 23% viibisid vangistuses teistkordselt.

Küsimus 4: Kui pikk on käesolev karistus? (kuudes) Keskmine=72,00; Me=57,00; Standardhälve 57,00; Min=1,00; Max=240,00. Valimi paremaks iseloomustamiseks grupeeris autor karistusaja pikkuse alusel valimi järgnevalt: karistusaja pikkus kuudes: 0-36=1; 37-60=2; 61-120=3; 121 ja enam=4. Miks grupeerida karistusaja pikkuse alusel valimit just selliselt? Sellise jaotuse aluseks on karistusseadustik, milles on toodud süütegude eest määratava vangistuse pikkus. Kurjategijale määratava karistusaja pikkuse võib üldjoontes tinglikult jagada järgnevalt: esmakordse süüteo eest kuni 36 kuud, teistkordse samalaadse süüteo eest kuni 60 kuud ja esmakordse isikuvastase süüteo eest kuni 120 kuud ning teistkordse raske isikuvastase süüteo eest 121 kuud ja enam.

Joonis 1. Kinnipeetavate jaotus karistusaja pikkuse järgi.

Jooniselt 1 on näha, et 30% ankeetküsitlusele vastanud kinnipeetavate karistusaja pikkus jäi vahemikku 0-36 kuud. 25% vastanud kinnipeetavate karistusaja pikkus jäi vahemikku 37-60 kuud. Kolmandasse gruppi (karistusaja pikkus 61-120 kuud) kuulus 27% vastanud kinnipeetavatest ning 17% küsimustikule vastanud kinnipeetavate karistus oli vähemalt 121 kuud.

Küsimus 5: Milline on Teie vanus küsimustiku täitmise hetkel? Keskmine=34,15; Me=32,00; Standardhälve 10,00; Min=21,00; Max=65,00.

3.2. Uuringu tulemused

Ankeetküsimustiku teise osa esimene plokk sisaldas küsimusi vastanud kinnipeetavate ajakasutuse kohta. Kinnipeetavatel oli vastamise lihtsustamiseks võimalik märkida erinevatele tegevustele kuluvat aega tundides päeva, nädala ja kuu jooksul. Esialgse analüüsi käigus osutus kõige ülevaatlikumaks nädala mõõde. Seetõttu esitatakse tabelis 4 andmed, tuues välja vastuste keskmine, mediaan, mille alusel on mõnedes küsimustes uuritav valim grupeeritud, standardhälve ja vastustes esinenud minimaalsed ning maksimaalsed näitajad. Lisaks esitatakse enamiku küsimuste puhul ka magistritöö teemast lähtudes olulisemad üksikasjad. Kuivõrd teoreetilistele seisukohtadele tuginedes ja ka vangistuse eesmärgist lähtuvalt on

kinnipeetavate hõive erinevate tegevustega äärmiselt oluline, siis on tegevuseta kinnipeetavate (järelkult ka potentsiaalsete distsipliinirikkujate) hulk nii käesoleva magistritöö seisukohalt kui ka Tartu vangla jaoks oluliseks näitajaks.

Tabel 4. Erinevatele tegevustele kulunud aeg.

Tegevus (tundi nädalas)	M (keskmine)	Mediaan	SD (Standardhälve)	Min	Max
Töötamine	7,19	0	13,53	0	40
Õppetöö koolis	3,32	0	6,23	0	40
Õppetöö kambris	3,43	0	7,21	0	70
Sportimine	2,88	1	3,47	0	14
Jalutamine	6,2	7	2,14	0	14
Lugemine	14,23	10	14,6	0	70
Huviringis osalemine	0,8	0	0,43	0	4
Grupitöös osalemine	0,13	0	0,51	0	4
Vestlemine kaaskinnipeetavatega	22,39	21	21,28	0	84
Vestlemine töötajatega	0,85	0	1,63	0	7
Muu tegevus	6,21	0	13,82	0	70

Töötamine ja õppimine. 68% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei osale ei tööhõives ega ka õppetegevuses ning märkisid vastustes nädalas töötamisele kuluvaks ajaks nulli. Seega peaaegu 3/4 vastanud kinnipeetavatest ei ole hõivatud ei töötamise ega õppetööga.

Õppetöö kambris. 63% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei tegele õppetegevusega ka elukambris ning märkisid vastustes nädalas õppetööle kuluvaks ajaks elukambris nulli.

Sportimine. 34% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei tegele sportliku tegevusega ning märkisid vastustes nädalas sportimisele kuluvaks ajaks nulli.

Jalutamine. 7% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei kasuta vangla poolt pakutavat võimalust viibida värskes õhus ning märkisid vastustes nädalas jalutamisele kuluvaks ajaks nulli. Selle küsimuse juures kerkis esile küsimustiku koostamisel tähelepanuta jäänud asjaolu jalutamise defineerimise osas. Enamik kinnipeetavatest hindas jalutamisele kuluvaks ajaks värskes õhus viibivat aega, osad vastanutest aga arvestasid jalutamisele kuluva aja hulka ka elusektsioonis või elukambris liikumisele kuluva aja. Seega ei saa selle küsimuse vastuseid täies mahus arvestada ning hilisemal analüüsil on autor selle kerkinud asjaoluga ka arvestanud.

Lugemine. 18% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei tegele lugemisega ning märkisid vastustes nädalas lugemisele kuluvaks ajaks nulli.

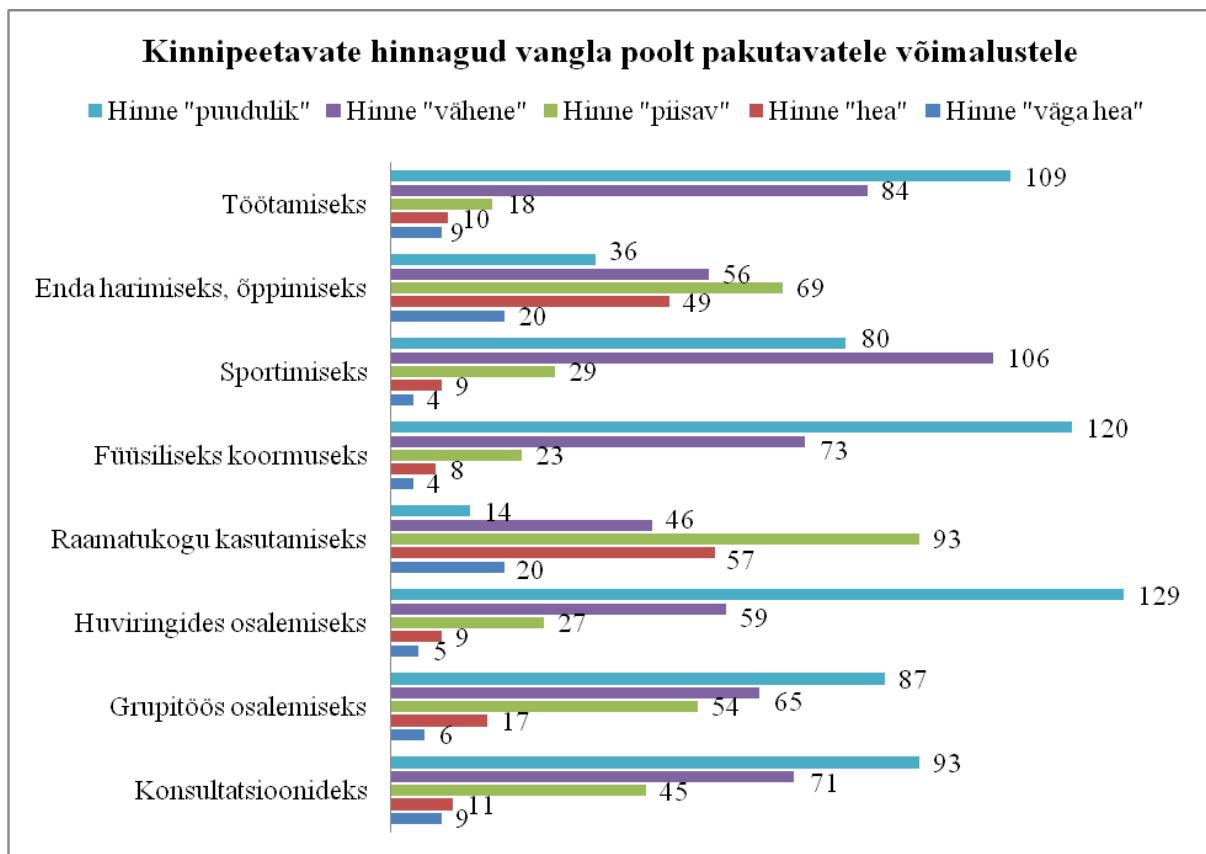
Huviringis ja grupitöös osalemine. 96% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei ole Tartu vanglas võimalik tegeleda huvitegevusega. 91% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei ole Tartu vanglas võimalik saada osa erinevatest grupitöödest või rehabilitatsiooni-programmidest.

Vestlemine kaaskinnipeetavatega. 16% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei suhtle kaaskinnipeetavatega, seevastu 18% vastanud kinnipeetavatest märkis nädalas kaaskinnipeetavatega vestlemisele kuluvaks ajaks 28 tundi ja mõnel juhul koguni 84 tundi nädalas (12 tundi päevas).

Vestlemine töötajatega. 60% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest väitis, et nad ei suhtle nädala jooksul kordagi vangla töötajatega. 26% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest väitis, et nad ei suhtle ka kuu aja jooksul kordagi vangla töötajatega, 27% väitis, et nad suhtlevad vangla töötajatega kuu jooksul ühe tunni ja 26% märkis vastuseks 4 tundi.

Muu tegevus. Muu tegevuse all nimetasid küsimustikule vastanud kinnipeetavad järgmisi tegevusi (vabas järjestuses): vaimne (vaimulik) tegevus, muusika, lauamängud, mõtlemine, suitsetamine, teleri vaatamine, raamatu kirjutamine, lähedastega suhtlemine, joonistamine, magamine, ristsõnade lahendamine ja jooga.

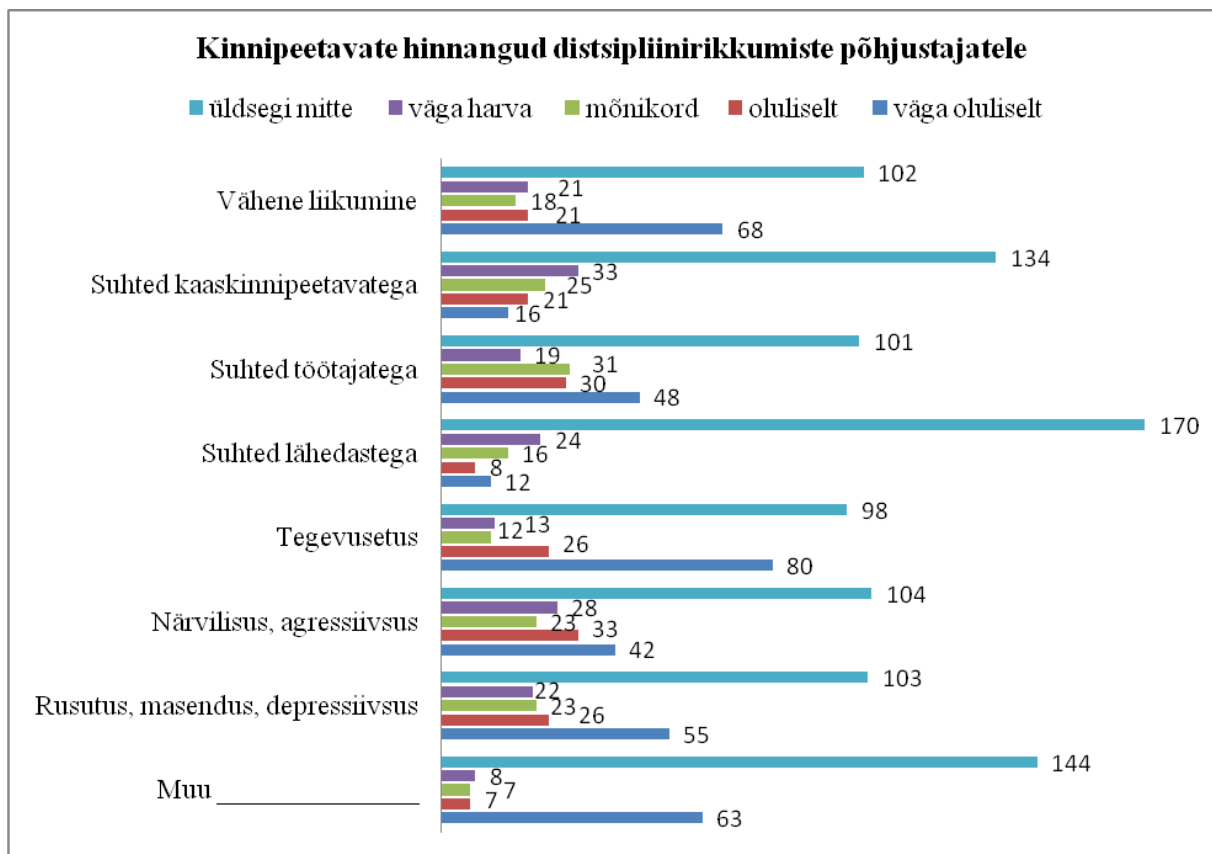
Ankeetküsimustiku teise osa teine plokk sisaldas küsimusi vastanud kinnipeetavate hinnangute kohta vangla poolt pakutavatele liikumisvõimalustele. Küsimustikule vastanud kinnipeetavate hinnangud vangla poolt pakutavalt on ära toodud alloleval joonisel 2.

Joonis 2. Kinnipeetavate hinnangud vangla poolt pakutavatele liikumisvõimalustele.

Jooniselt 2 on näha, et küsimustikule vastanud kinnipeetavate hinnangud vangla poolt pakutavatele võimalustele töötamiseks, füüsiliseks koormuseks, huviringides ja grupitöös osalemiseks ja individuaalseteks konsultatsioonideks on valdavalt „puudulik“. Vangla poolt pakutavad võimalused sportimiseks on saanud 106 juhul hinnangu „vähene“. Küsimustikule vastanud kinnipeetavad on hinnanud ainsana positiivselt vangla poolt pakutavaid võimalusi raamatukogu kasutamiseks ja enda harimiseks ning need võimalused on saanud üldiselt hinnangu „piisav“ või „hea“.

Ankeetküsimustiku teise osa kolmas plokk sisaldas küsimusi vastanud kinnipeetavate hinnangute kohta sellest, mis nende puhul on põhjustanud distsipliinirikumisi. 32% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest polnud viimase aasta jooksul distsipliinirikumisi esinenud ning nende hinnangud kõikidele distsipliinirikumiste põhjustajatele sisestati andmebaasi hinnanguna „üldsegi mitte“. Küsimustikule vastanud kinnipeetavate hinnangud distsipliinirikumiste põhjustajatele on ära toodud alloleval joonisel 3.

Joonis 3. Kinnipeetavate hinnangud distsipliinirikumiste põhjustajatele.

Jooniselt 3 on näha, et küsimustikule vastanud kinnipeetavad, kellel esines vähemalt üks distsipliinirikumine, hindavad enda puhul väga oluliseks mõjuriks distsipliinirikumiste tegevusetust (80 juhul) ja vähest liikumist (68 juhul). Märkimisväärne on ka rusutuse, masenduse ja depressiivsuse tegur, mis on teooria põhjal vähese liikumise ja tegevusetusega seotud ning sai 55 juhul hinnangu „väga oluliselt“. Närvilisuse ja agressiivsuse mõjurit hinnati distsipliinirikumise põhjustajana hinnanguga „väga oluliselt“ 42 juhul. Seega kui suurendada kinnipeetavate liikumisvõimalusi spordisaali kasutamise, täiendava värskes õhus viibimise või mõne muu liikumistegevuse näol on tõenäoline, et vähenevad ka sooritatavad distsipliinirikumised.

Tähelepanuväärne on veel asjaolu, et küsimustikule vastanud kinnipeetavad, kellel esines vähemalt üks distsipliinirikumine, hindasid suhteid töötajatega „väga oluliseks“ distsipliinirikumise põhjustajaks 48 juhul. Järelikult tuleb Vanglateenistusel pöörata tähelepanu kinnipeetavatega vahetult kokku puutuvate ametniku suhtlemiskoolitusele. Kuna uuringu tulemustest selgus ka, et ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavatest enamik suhtlevad töötajatega minimaalselt, siis järelikult tekivad distsipliinirikumist vallandavad

konfliktsituatsioonid korraldusi andes. Seega peab suhtlemiskoolitus olema fookuseeritud kinnipidamistingimuste erisusele ja keskenduma sellele, kuidas vangla olustikus kinnipeetavale korraldusi nii formuleerida, et see distsipliinirikumist esile ei kutsuks.

Muu distsipliinirikumise põhjustaja all nimetasid küsimustikule vastanud kinnipeetavad järgmisi tegureid (vabas järjestuses): teadmatus, tubakasõltuvus, rumalus, alandamine ja hirm.

Magistritöö kolmanda peatüki esimene alapeatükk keskendus ankeetküsimustiku üldandmete esitamisele ja kinnipeetavate hinnangute esitamisele Tartu vangla poolt pakutavatele liikumisvõimalustele ning distsipliinirikumiste põhjustajatele. Järgnevas alapeatükis esitatakse ankeetküsimustiku piiratud tulemuste korrelatsioonanalüüs ning täieliku korrelatsioonimaatriksi olulisemate näitajate ülevaade.

3.3. Distsipliinirikumiste statistiline analüüs

Kuna ankeetküsimustiku teise osa võimaluste ploki tunnuste omavahelised korrelatsioonid olid väga suured (tunnuste reliaabluskoeffitsent Cronbachi alfa oli 0,80), siis oli otstarbekas need tulemused summeerida ja summeerimise tulemusena saadi korrelatsioonimaatriksi jaoks tunnus „**võimalus**“. Sama tehti ka distsipliinirikumiste põhjuste ploki tunnustega, kuna ka siin olid tunnuste omavahelised korrelatsioonid väga kõrged (tunnuste reliaabluskoeffitsent Cronbachi alfa oli 0,81). Summeerimise tulemusena saadi korrelatsioonimaatriksi jaoks tunnus „**põhjus**“. Allpool on esitatud korrelatsioonimaatriks (Pearsoni korrelatsioonid). Tabelis esitatud statistiliselt olulised korrelatsioonid on need korrelatsioonid, kus on juures kaks tähti **.

Tabel 5. Uuringu tulemuste omavahelised korrelatsioonid (Pearsoni korrelatsioonid).

Tegevus	Tööhõive	Õppetöö	Õppimine	Sport	Jalutamine	Lugemine	Huviring	Grupitöö	Vestlemine	Töötajad	Krim-karist	Vangistus	Aeg	Vanus	Dis-karistus
Tööhõive	-														
Õppetöö	-.15*	-													
Õppimine	-.05	.20**	-												
Sport	-.01	-.02	.09	-											
Jalutamine	-.08	.08	-.05	.16*	-										
Lugemine	-.16*	-.09	-.05	-.05	-	-									
					.10										
Huviring	.03	-.07	-.01	.11	-	-	-								
					.07	.08									
Grupitöö	-.02	.06	.06	.20**	.01	-	.19**	-							
					.04										
Vestlemine	-.07	.06	-.01	.14*	.12	-	-.03	.13	-						
					.06										
Töötajatega	.04	.01	.01	-.01	.07	-	-.03	.03	.09	-					
					.06										
Krim-kar	.17*	-.07	-.15*	-.05	.03	-	-.02	-	.09	-	-				
					.07	.07		.13	.09	.00					
Vangistus	.08	-.11	-.10	-.07	.07	-	-.00	-	-.07	-	.74**	-			
					.04	.04		.09	-.07	.06					
Aeg	.29**	.17*	.11	-.06	-	-	.01	.01	-.17*	-	-.08	-.07	-		
					.03	.15*			.04						
Vanus	.06	-.14*	.01	-.12	-	.02	.14*	.01	-	-	.05	.20**	.18**	-	
					.11				.38**	.04					
Dis-karist	-.15*	.05	.06	-.08	.16*	-	-.10	.03	.10	.09	.08	.09	.16*	-	-
					.01	.01								.15*	
Võimalus	.16*	.13*	.36**	.12	.07	-	.04	.15*	.06	.14*	-.11	-.10	.07	-	.01
					.08	.08								.06	
Põhjus	-.02	-.01	-.14*	.09	.02	-	.16*	.05	.11	-	.15*	.19**	.06	-	.40**
					.16*	.16*				.01				.14*	

**Korrelatsiooni olulisus $p < 0.01$, *Korrelatsiooni olulisus $p < 0.05$.

Tabelist 5 on näha, et paljude tunnuste vahel esineb olulisi seoseid. Näiteks „Õppimine elukambris“ on oluliselt seotud tunnusega „õppetöö koolis“ ($p < 0.01$). See on ka loogiline, kuna koolis antavaid ülesandeid lahendavad kinnipeetavad elukambris ning valmistavad ette õppeülesandeid ka järgmisteks koolipäevadeks.

Samuti võib järeldada, et grupitöodes osalevad kinnipeetavad, tegelevad meelsamini sportimisega, kuna antud tunnused olid omavahel oluliselt seotud ($p < 0.01$). Sellest tulenevalt võib eeldada, et ilmselt rõhutatakse erinevates rehabilitatsiooniprogrammides tegevuse olulisust vangistuse ajal ning kinnipeetavad rakendavad spetsialistidelt saadud nõuandeid

meelsasti. Paraku nagu selgus eelpool toodud üldandmete tulemustest, pole vanglal võimalik enamikule ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavatest grupitöodes osalemise võimalust pakkuda, mistõttu jääb kinnipeetava mõjutamine grupitööde kaudu liikumistegevusega end arendama ja maandama väheks. Kuna analüüsisist selgus ka, et ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavad suhtlevad äärmiselt vähe vangla töötajatega, jääb võimalus kinnipeetavat suunata üsna marginaalseks.

Tunnus „karistusaja pikkus“ on oluliselt seotud tunnusega „töötamine“ ($p < 0.01$). Sellest tulenevalt võib järeldada, et Tartu vangla kindlustab ankeetküsitlusele vastanud kinnipeetavatest tööga neid, kellel on pikem karistuse aeg. Kinnipeetavate vanus on negatiivses seoses tunnusega „vestlemine kaaskinnipeetavatega“, millest järeldub, et ankeetküsimustikule vastanutest nooremad kinnipeetavad suhtlevad kaaskinnipeetavatega rohkem kui seda teevad vastanutest vanemad kinnipeetavad. Samuti hindavad elukambris õppetööga tegelevad ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavad Tartu vangla poolt pakutavaid liikumisvõimalusi kõrgemalt, ja seda mitte ainult nende osas kes on hõivatud õppetööga koolis. Kinnipeetavad hindavad Tartu vangla raamatukogu pakutavaid võimalusi enesetäienduseks positiivselt. Ning viimaks on tunnus „distsiplinaarkaristuste arv“ on oluliselt seotud tunnusega „põhjus“ ($p < 0.01$). See tähendab, et mida rohkem on kinnipeetaval olnud distsiplinaarkaristusi, seda enam tuuakse välja põhjuseid ja seda enam rõhutatakse ka nende olulisust.

Käesolevasse magistritöösse ei olnud otstarbekas lisada ankeetküsitluse kõiki tunnuseid hõlmanud korrelatsioonimaatriksit, küll aga toob autor välja selles korrelatsioonimaatriksis esinenud tähtsamad tulemused. Tunnus „distsiplinaarkaristuste arv“ on üsna tugevalt ja oluliselt ning positiivselt seotud enamuse küsitud tegevustega (v.a suhted lähedastega). Järelikult, mida rohkem oli ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavatel distsiplinaarkaristusi, seda olulisemaks hindasid nad põhjustajate plokis esinenud tunnist oma distsiplinaarkaristuse mõjutajana. Tugevaim seos ($r = ,32$; $p = ,000$) ilmnes tunnusega „suhted töötajatega“, seejärel tunnus „tegevusetus“ ($r = ,30$; $p = ,000$), siis tunnus „närvilisus“ ($r = ,29$; $p = ,000$), siis tunnus „vähene liikumine“ ($r = ,29$; $p = ,000$), siis tunnus „suhted kaaskinnipeetavatega“ ($r = ,23$; $p = ,000$) ja viimaks tunnus „rusutus, närvilisus“ ($r = ,21$; $p = ,002$).

Distsiplinaarkaristuste arv on seotud negatiivselt tunnusega „töötamine“ (need, kes töötavad, rikuvad vähem korda) ja positiivselt tunnusega „jalutamine“ (need, kes rohkem jalutavad

rikuvad rohkem korda). Järelikult kasutavad paljud ankeetküsitlusele vastanud kinnipeetavatest jalutuskäike ära keelatud suhtlemiseks ja kaubavahetuseks. Samuti toimuvad jalutuskäikudega seoses enamuse distsipliinirikumistest, mis on seotud tubakatoodetega, kuna tubakatooteid väljastatakse kinnipeetavatele vaid jalutuskäigu ajaks ning paljudel on raske panna vastu kiusatusele üritada toimetada tubakatooteid peidetud kujul eluhoonesse.

Distsiplinaarkaristuste arvul muude tunnustega olulisi seoseid ei ilmnenud, küll aga on huvitav vaadata nende olematute seoste suunda. Negatiivne seos ilmneb tunnustega „sportimine“, „õppetöö elukambris“, „lugemine“ ja „huviringides osalemine“, positiivne seos aga tunnustega „õppetöö koolis“, „grupitöös osalemine“ ning „kaaskinnipeetavatega vestlemine“ ja „töötajatega vestlemine“. Järelikult ilmneb negatiivne seos enamuse kollektiivsete tegevustega, positiivne seos aga individuaalsete tegevustega. Lisaks on distsiplinaarkaristuste arv positiivselt ja oluliselt seotud karistuse pikkusega ja negatiivselt vanusega, (st mida pikem on vangistus ning mida noorem on kinnipeetav, seda rohkem esineb ka distsiplinaarkaristusi). Seega on distsipliinirikumiste arvu ja ka teiste tunnuste seostest parema ülevaate saamiseks vajalik järgneva analüüsi tegemiseks ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavad grupeerida kahte suunda silmas pidades. Esiteks vanuse alusel ja teiseks karistusaja pikkuse alusel.

T-test on üldistava statistika meetod, mille abil on võimalik võrrelda kahe üldkogumi keskväärtuseid. T-testi abil on võimalik määratleda, kas kaks valimit võivad tuleneda kahest samast aluseks olevast näitajast, millel on sama üldkeskmine. Analüüsi aluseks on antud juhul võetud ankeetküsitlusele vastanud kinnipeetavate vanus, kus mediaani alusel jaotati analüüsitav grupp kaheks ja võrreldi erinevate poolte seoseid teiste tunnustega ($Me=32$, vanus 21-32 = grupp 1 ja vanus 33-65 = grupp 2). Tabelites 6 ja 7 on esitatud ainult need tunnused, mille võrdlemisel ilmneseid erinevused.

Tabel 6. Vanusegruppidevahelised erinevused tegevustes (keskmised, t-test).

Tunnus	Vanusegrupp	Keskmine	Standardhälve	t-statistik
Õppetöö koolis (tundi nädalas)	I	4,29*	6,37	0,59
	II	2,33*	5,95	0,56
Sportimine (tundi nädalas)	I	3,52**	3,58	0,33
	II	2,23**	3,25	0,31
Jalutamine (tundi nädalas)	I	6,68**	1,19	0,11
	II	5,72**	2,73	0,26
Vestlemine kaaskinnipeetavatega (tundi nädalas)	I	30,36***	23,21	2,25
	II	14,50***	15,66	1,51

*p<0.05; ** p<0.01;*** p<0.001.

Tabelist 6 on näha, et keskmine tegevusele kulutatud aeg on vanusegrupi I puhul kõikide toodud tunnuste puhul suurem kui vanusegrupil II. Eriti võimsalt tuleb see esile tunnuse „vestlemine kaaskinnipeetavatega“ juures, kus noorema vanusegrupi keskmine suhtlemisele kulutatud aeg ületab vanema vanusegrupi suhtlemisele kulutatava aja rohkem kui kaks korda. Mis põhjusel mainitud tegevustele kulutatud aeg vanusegruppide võrdluses erineb, antud uuringu käigus ei selgunud ning see nõuab edasisi fookuseeritud uuringuid.

Tabel 7. Vanusegruppide võrdlus (keskmised, t-test).

Tunnus	Vanusegrupp	Keskmine	Standardhälve	t-statistik
Suhted kaaskinnipeetavatega	I	2,14**	1,41	0,13
	II	1,68**	1,13	0,11
Suhted töötajatega	I	2,85*	1,67	0,15
	II	2,31*	1,54	0,15
Närvilisus, agressiivsus	I	2,72*	1,62	0,15
	II	2,23*	1,54	0,15
Mitmendat korda viibite vangistuses?	I	2,25**	1,37	0,13
	II	2,93**	2,33	0,22
Karistuse pikkus	I	61,76**	48,55	4,45
	II	82,67**	63,08	5,91
Mitu distsiplinaarkaristust Teil on (viimase aasta jooksul)?	I	3,17*	3,71	0,34
	II	2,08*	2,75	0,26

*p<0.05; ** p<0.01;*** p<0.001.

Tabelist 7 on näha, et tunnus „suhted kaaskinnipeetavatega“ on ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavatest noorema vanusegrupi puhul olnud suuremaks distsipliinirikumiste põhjustajaks kui sama tunnus vanema vanusegrupi puhul. Sama seost (kuigi pisut nõrgemat) võib täheldada ka tunnuse „suhted töötajatega“ puhul. Vanusegrupp I märgib distsipliinirikumiste põhjustajate hulgast kõrgema hindegaga ka tunnuse „närvilisus, agressiivsus“. Nooremal vanusegrupil on ka distsipliinirikumiste keskmine arv viimase aasta jooksul ühe võrra suurem kui vanemal vanusegrupil.

Dispersioonanalüüsi eesmärk on kontrollida gruppidevaheliste erinevuste statistilist olulisust. Erinevalt t-testist võimaldab ta võrrelda enam kui kahte gruppi nende keskväärtuste põhjal. Seega dispersioonanalüüsi kõige lihtsam mudel (One-Way ANOVA – ühefaktoriline dispersioonanalüüs) eeldab kahte tunnust: üht kategoriaalset tunnust, mis kirjeldab võrreldavaid grupe ning üht arvtunnust, mille osas grupe võrrelda tahetakse. Antud juhul võeti aluseks karistusseadustik ja jagati ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavad karistusaja pikkuse alusel nelja gruppi (karistusaja pikkus kuudes: 0-36 = grupp I; 37-60 = grupp II; 61-120 = grupp III; 121 ja enam = grupp IV; vt ka põhjendust lk 40).

Tabel 8. Erineva karistusajaga kinnipeetavate tegevused (One-Way Anova).

	I	II	III	IV	Üld-keskmine
Töötamine (tundi nädalas)	3,71*	6,54*	6,33*	15,45***	7,19
Õppetöö koolis (tundi nädalas)	1,21***	4,29*	3,94*	4,58*	3,32
Lugemine (tundi nädalas)	20,16	10,20	14,63	10,03	14,23
Vestlemine kaaskinnipeetavatega (tundi nädalas)	24,86	26,42	20,22	15,47	22,39

* - Tärnikestega on näidatud, kui mitmest grupist antud grupi keskmised erinevad. Erinevuste olulisuse nivoo $p < 0.05$.

Tabelist 8 on näha, et kõige pikema karistusajaga kinnipeetavate grupp IV on hõivatud töötamise ja õppetegevusega koolis teistest gruppidest enam. On arusaadav, miks grupi I puhul on hõivatus õppetööga koolis minimaalne. Kuna poole õppeaasta pealt õppetööga liitumine on raskendatud ja paljudel juhtudel on vajalik esmalt tegeleda mõne

sõltuvuskäitumisest tingitud probleemiga, siis pole suhteliselt lühikese karistusajaga kinnipeetavate puhul otstarbekas hõivata neid õppetööga. Seevastu karistusaja pikkusega 0-36 kuud kinnipeetavate grupp tegeleb lugemisega pikema karistusajaga kinnipeetavate gruppidest märkimisväärselt rohkem. Selgub, et suhteliselt lühikese karistusega kinnipeetavate grupp kasutab oma vangistuses viibimise aega enamasti kirjandust lugedes, tegeledes lugemisega keskmiselt 20 tundi nädalas (3 tundi päevas).

Kõige rohkem suhtleb kaaskinnipeetavatega grupp II, kelle karistusaja pikkus on 37-60 kuud. Märkimisväärne langus suhtlemisele kulutatud aja osas toimub nende vastanud kinnipeetavate grupi osas, kelle karistusaeg ületab 121 kuud. Mis põhjusel mainitud tegevustele kulutatud aeg grupi IV puhul langeb, antud uuringu käigus ei selgunud ning see nõuab edasisi fokuseeritud uuringuid.

Tabel 9. Erineva karistusajaga kinnipeetavate üldtunnused (One-Way Anova).

Tunnus	I	II	III	IV	Üld-keskmine
Mitu korda olete kriminaalkorras karistatud?	4,63	4,86	4,20	4,30	4,52
Mitmendat korda viibite vangistuses?	2,79	2,44	2,64	2,35	2,58
Karistuse pikkus	17,89	49,58	87,73	174,55	71,99
Vanus	33,49	30,97	35,83	37,30	34,15
Mitu distsiplinaarkaristust Teil on (viimase aasta jooksul)?	1,73	3,49	2,39	3,35	2,64

Tabelist 9 on näha, et viimase aasta jooksul on kõige enam distsiplinaarkaristusi (keskmiselt 3,49) ankeetküsimustikele vastanud kinnipeetavatest grupil II, kelle karistusaja pikkus jääb 37-60 kuu vahele (keskmiselt 49 kuud). Distsiplinaarkaristuste arv viimase aasta jooksul langeb ühe võrra grupi III puhul (karistusaja pikkus 61-120 kuud) ja tõuseb grupi IV puhul (karistusaja pikkus 121 kuud ja enam) taas võrdseks grupiga II. Grupi I ja grupi III puhul jääb distsiplinaarkaristuste arv viimase aasta jooksul ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavate distsiplinaarkaristuste üldkeskmisest madalamale. Grupi II ja grupi IV puhul ületab see üldkeskmise.

Ankeetküsitlusele vastanud kinnipeetavad võib magistritöö teemast lähtuvalt gruppidesse jagada ka distsiplinaarkaristuste arvu alusel, kus esimesel grupil karistusi ei ole ja viiendal on neid üle seitsme. Tabelist 10 on näha, et kaks esimest gruppi on teistest vanemad ning oluliselt erinetakse viiendast grupist (selle juures on 2 täрни, mis näitab, et viies grupp erineb oluliselt esimesest ja teisest). Ehkki neljandal grupil on keskmine vanus isegi väiksem, on see grupp liiga väike, mistõttu statistilisi erinevusi seal välja ei tooda.

Tabel 10. Distsiplinaarkaristuste arvu seosed rikkumiste põhjustajatega

Tunnus	I	II	III	IV	V	Üldkeskmine
Mitu distsiplinaarkaristust Teil on viimase aasta jooksul?	0,00****	1,00****	2,00***	3,00***	7,06****	2,64
Vanus	35,64*	35,98*	33,06	31,87	32,18**	34,15
Suhted kaaskinnipeetavatega	1,60*	1,62*	2	2,2	2,40**	1,92
Suhted töötajatega	1,81****	2,73*	2,84*	3,20*	3,13*	2,59
Tegevusetus	2,32*	2,73*	2,84*	2,8	3,77****	2,9
Närvilisus, agressiivsus	1,83****	2,40**	2,56**	2,67	3,24****	2,48
Rusutus, masendus, depressiivsus	2,05***	2,44*	2,75*	3,20*	3,15**	2,6
Muu	1,61***	2,27**	2,50*	2,33	3,00**	2,89

* - Tärnikestega on näidatud, kui mitmest grupist selle grupi keskmised erinevad. Erinevuste olulisuse nivoo $p < 0.05$.

Tabelist 10 on näha, et grupp V (rohkem kui 7 distsiplinaarkaristust), erineb oluliselt kõikidest teistest gruppidest ja seda eriti just distsipliinirikumiste põhjustajatest „tegevusetuse“ ning „närvilisuse, agressiivsuse“ tunnuse nimetamisega. Mainitud tunnustele lisaks nimetavad nad oma rohkete distsipliinirikumiste põhjustajatena kõrgelt veel ka suhteid töötajatega.

Kokkuvõttes selgus uuringu tulemusena, et 3/4 ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavatest ei ole hõivatud ei töötamise ega õppetöoga. 60% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest väitis, et nad ei suhtle nädala jooksul kordagi vangla töötajatega ning 26% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest väitis, et nad ei suhtle ka kuu aja jooksul kordagi vangla töötajatega. Järelikult jäävad vangla võimalused suunata ja motiveerida kinnipeetavaid väheseks. Kui vaadata ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavate hinnanguid Tartu vangla poolt pakutavatele võimalustele liikumiseks, siis uuringu tulemusel selgus, et valdavalt

hindavad kinnipeetavad neid puudulikuks või väheseks. Küsimustikule vastanud kinnipeetavad on hinnanud ainsana positiivselt vangla poolt pakutavaid võimalusi raamatukogu kasutamiseks ja enda harimiseks ning need võimalused on saanud üldiselt hinnangu „piisav“ või „hea“. Loomulikult tuleb kinnipeetavate hinnangutesse suhtuda teatud kriitilisusega ning arvestada asjaolu, et vabadusekaotus on juba oma olemuselt negatiivse iseloomuga ja seetõttu võib kinnipeetavate hinnangutes vangla poolt pakutavatele võimalustele, kajastuda ka üldine hoiak vangistusse.

Lisaks selgus uuringu tulemusena, et 32% küsimustikule vastanud kinnipeetavatest polnud viimase aasta jooksul distsipliinirikumisi esinenud. Kinnipeetavad, kellel esines vähemalt üks distsipliinirikumine, hindavad enda puhul väga oluliseks mõjuriks distsipliinirikumistele tegevusetust ja vähest liikumist. Tähelepanuväärne on veel asjaolu, et küsimustikule vastanud kinnipeetavad, kellel esines vähemalt üks distsipliinirikumine, hindasid suhteid töötajatega „väga oluliseks“ distsipliinirikumise põhjustajaks. Samuti selgus uuringu tulemusena, et mida rohkem oli ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavatel distsiplinaarkaristusi, seda olulisemaks hindasid nad distsipliinirikumise mõjurina suhteid töötajatega ning tegevusetust.

Ühtlasi selgus uuringu tulemusena, et kinnipeetavad, kes töötavad, rikuvad vähem korda ja kinnipeetavad, kes kasutavad rohkem võimalust jalutamiseks, rikuvad ka rohkem korda. Viimase aasta jooksul oli kõige enam distsiplinaarkaristusi kinnipeetavatel, kelle karistusaja pikkus jääb 37-60 kuu vahele. Ning viimaks selgus, et kinnipeetavad, kellel esines viimase aasta jooksul rohkem kui 7 distsiplinaarkaristust, nimetasid distsipliinirikumiste põhjustajana tegevusetust ning närvilisust ja agressiivsust. Mainitud tunnustele lisaks nimetavad nad oma rohkete distsipliinirikumiste põhjustajana kõrgelt veel ka suhteid töötajatega.

Magistritöö alguses tõstatatud kolmas uurimisküsimus sai eelnevat analüüsi arvestades kokkuvõttes järgmise vastuse: Kinnipeetavate distsipliinirikumised vähenevad tõenäoliselt sel juhul, kui suurendada vangla poolt pakutavaid liikumisvõimalusi ning koolitades kinnipeetavatega vahetult kokkupuutuvaid töötajaid, eesmärgiga vähendada suhtlemisega seotud konfliktsituatsioone.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli leida võimalusi vähendada kinnipeetavate distsipliinirikumisi Tartu vanglas. Püstitatud eesmärk sai täidetud ning loodud on alus edaspidiseks kinnipeetavate liikumisvõimaluste ja distsipliinirikumiste vaheliste seoste uurimiseks, muuhulgas näiteks sellel suunal, miks väheneb kaaskinnipeetavatega suhtlemisele kulutatav aeg erineva vanuse ja karistusaja pikkusega kinnipeetavate puhul. Edasiste uuringute suunaks võiksid olla ka küsimused: miks distsiplinaarkaristuste arv muutub erineva karistusaja pikkusega kinnipeetavate puhul ja millised võiks veel olla distsipliinirikumiste ja liikumisvõimaluste omavahelised seosed. Selleks on vajalik edaspidi ette valmistada eksperiment, kus ühele grupile kinnipeetavatele pakutakse laiaulatuslikke liikumisvõimalusi erinevate projektide ja organiseeritud vaba aja kasutamise, samas kui teine uuritav grupp kinnipeetavaid kannab karistust praegu kehtiva liikumisvõimaluste regulatsiooni alusel. Kinnipeetavate grupid tuleks moodustada võimalikult ühistel alustel, et tõusetuksid esile just liikumisvõimaluste suurendamisest põhjustatud muutused.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks püstitatud esimene uurimisküsimus oli: Mida näitavad uuringud ja väidavad teoreetilised seisukohad liikumise mõjust inimese psüühikale ning milline on kinnipeetavate liikumisvõimaluste õiguslik regulatsioon Eestis ning milliseid suundumusi sel teemal on täheldatud Euroopa õigusruumis? Magistritöö teoreetiline osa annab vastusena esimesele uurimisküsimusele ülevaate teaduslikest seisukohtadest liikumise ja sportimise mõjust inimese psüühikale ning vastavate uurimuste tulemustest teistes riikides. Tuginedes teoreetilistele seisukohtadele ja uuringute tulemustele selgub, et kehalise liikumise ja inimese distsiplinaarkäitumise vahel esineb positiivne korrelatiivne seos. Kinnipeetavad, kellele on pakutud täiendavaid sportimise võimalusi, on harvemad distsipliinirikkujad vanglas, millist järeldust toetab ka Tartu vangla kogemus. Magistritöö esimene osa annab ülevaate kinnipeetavate liikumisvõimaluste õiguslikust regulatsioonist Eesti õigusruumis ja vastusena esimesele uurimisküsimusele järeldab töö autor, et õiguslik regulatsioon on piisav tagamaks kinnipeetavatele minimaalsed võimalused liikumiseks. Lisaks on igal vanglal võimalik seaduse piires pakkuda kinnipeetavatele täiendavaid liikumisvõimalusi, mida Tartu vangla on võimaluste piires ka teinud. Samas on märgata Euroopa õiguse survet kohandada kinnipidamistingimused CPT ja Vanglareeglistiku soovitudele vastavaks.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks püstitatud teine uurimusküsimus oli: Millised on kinnipeetavate liikumisvõimalused Tartu vanglas ja kuidas kinnipeetavad neid võimalusi kasutavad? Magistritöö teine peatükk keskendub Tartu vangla kinnipeetavate liikumisvõimaluste uurimisele ning vastusena teisele uurimisküsimusele tuuakse välja magistritöö autori poolt läbiviidud vaatluse tulemused. Kirjeldatakse kinnipeetavate liikumisvõimalusi Tartu vanglas, sportimise tingimusi ja kuidas kinnipeetavad pakutavaid liikumisvõimalusi kasutavad. Tartu vangla kasutab olulisel määral ära nii vangla arhitektuurilised, kui päevakavast avanevad võimalused. Spordiobjektide olukord vajab uuendamist ja töös on esitatud ettepanekud jalgpalliväljaku katte vahetamiseks, korvpalliväljaku katmiseks sobivama materjaliga ja korvpalliväljakule sadevete äravoolu süsteemi rajamiseks. Samuti esineb puudusi Tartu vangla kinnipeetavate jalutuskäikude korraldamises, mille parandamise kohta on töös esitatud samuti ettepanek ehitada lisaks üks uus jalutusväljak spordihoone ja E-eluhoone vahelisele alale.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks püstitatud kolmas uurimusküsimus oli: Kuidas saaks suurendada kinnipeetavate liikumisvõimalusi ja vähendada distsipliinirikumisi. Magistritöö kolmandas peatükis analüüsiti ankeetküsitluse tulemusi, kasutades erinevaid statistilise analüüsi meetodeid. Muuhulgas selgus, et enamik Tartu vangla poolt kinnipeetavatele pakutavaid liikumisvõimalusi sai ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavate hinnangu „puudulik“. Kinnipeetavad olid rahul raamatukogu poolt pakutavate võimalustega. Seega on oluline parandada praegu pakutavaid liikumisvõimalusi ning värvata personali kinnipeetavate liikumisvõimaluste mitmekesistamiseks. Selgus ka, et küsimustikule vastanud kinnipeetavad, kellel esines vähemalt üks distsipliinirikumine, hindavad enda puhul oluliseks mõjuriks distsipliinirikumistele tegevusetust, vähest liikumist ja suhteid vangla töötajatega. Nooremad kinnipeetavad ja kinnipeetavad karistusaja pikkusega 37-60 kuud ning 121 kuud ja enam, on suuremad distsipliinirikkujad. Järelikult on üheks võimaluseks vähendada distsipliinirikumisi see, kui keskenduda mainitud gruppidele suuremate liikumisvõimaluste pakkumisele.

Valitud uurimismeetod osutus sobivaimaks, sest vastuse said kõik magistritöö eesmärgi saavutamiseks püstitatud uurimisküsimused ning osalist kinnitust leidis ka püstitatud hüpotees. Toetudes käesoleva magistritöö tulemustele on tehtud Tartu vanglale ettepanekuid kinnipeetavate distsipliinirikumiste vähendamiseks ning saadud tulemustele toetudes on

tõenäoliselt võimalik vähendada distsipliinirikumisi ka teistes Tartu vanglale sarnanevates vanglates, nagu näiteks Viru vanglas.

Magistritöö keerulisemaks probleemiks oli Tartu vanglas kinnipeetavate erinev sotsiaalne, perekondlik, hariduslik ja kuritegelik taust. Ületamiseks seda takistust liikumisvõimaluste ja distsipliinirikumiste põhjustajate samadel alustel analüüsimiseks, tuleb edasiste uuringute läbiviimisel moodustada võimalikult sarnased kinnipeetavate grupid. Uurimistulemuste süvendamiseks on vajalik kaasata kõik Eesti kinnipidamisasutused. Samuti, arvestades Eesti vanglasüsteemi arenguid, tuleks olemasolevates ja rajatavates vanglates planeerida kinnipeetavatele mitmekesisemaid liikumisvõimalusi ja täiendavaid projektipõhiseid liikumistegevusi, eesmärgiga vähendada kinnipeetavate distsipliinirikumisi. Ühtlasi on võimalik seeläbi tõsta vanglaametnike töökeskkonna turvalisust, kaasaarvatud vangla üldist turvalisust ja julgeolekut.

SUMMARY

The objective of the Master's thesis is to identify opportunities for reducing discipline violation in Tartu prison. The target to establish a basis for future research opportunities for the movement of prisoners and to investigate the relationship between movement and discipline violations was achieved. In order to prepare for the future study, including for instance the trend why the time spent on communicating with fellow prisoners decreases in case of inmates who are of different ages and serve different sentences of different length. The further research could concentrate on the questions: why the number of disciplinary punishment changes in case of inmates who serve different length of sentence and what could be the relation between disciplinary violations and opportunities for mobility. Certain regulations will be needed here: one test group of inmates will be offered extensive opportunities for the mobility by different projects and organized recreational use; the second test group of inmates will serve their sentences under the current regulation of movement possibilities. Both test groups should be as homogeneous as possible, so that the changes caused by the increased opportunities for mobility could be more highlighted.

The first research question which set up was: What do the research show and theory allege about the influence of mobility on human mind, and what is the legislation on inmates mobility in Estonia, and which trends have been identified in the European legislation concerning the same field? The theoretical part of the Master's thesis gives as an answer to first question an overview of the scientific understanding of human movement and sports psychology, and the corresponding research carried out in other countries. Based on the theoretical positions and research findings, it appears that there is a physical link between the movement and behaviour. A particularly strong correlation has been observed between exercise and aggressiveness. The prisoners, who are offered additional opportunities for sports, are less common discipline violators in jail. The current thesis gives an overview of the legal provisions in Estonian legal space that regulate prisoners' mobility. The author concludes that the regulations are sufficient to ensure that detainees have minimal opportunities for movement. In addition, each prison can provide additional opportunities for inmates' mobility, which the Tartu Prison has done as much as it is possible within the scope of law. At the same time the pressure from the EU law to conform the detention facilities to the recommendations made by CPT and Prison regulations can be observed.

The second research question set up was: What are the opportunities for mobility in the Tartu Prison and how do the inmates take advantage of the opportunities provided by the prison? The second chapter of the current thesis focuses on studying the jail inmates' movement in the Tartu Prison, and as an answer to second question also gives outlines of the results of a survey carried out by the author. The mobility of inmates in the Tartu Prison and the sports facilities, and the ways how the inmates use the guaranteed possibilities of movement are described as well. There are some deficiencies in the provision of sports facilities. The Tartu Prison significantly takes advantage of the architectural opportunities of the prison and also of those which are provided by the daily schedule of the prison. The sports facilities need to be upgraded and the author of the thesis has put forward proposals to replace the covers of the soccer field and the basketball court, and to cover the basketball court with appropriate material; the square rainwater drainage system construction is needed as well. Also, in the Tartu Prison there are deficiencies in the inmates' walking opportunities. To improve them, an extra walking court should be built.

The third research question set up in order to reach the objectives of the thesis was: How would it be possible to increase the inmates' opportunities for mobility and reduce violations of discipline. The third chapter of the Master's thesis analyses the results of a survey using different methods of statistical analysis. Among other issues it became evident that most of the Tartu Prison inmates estimated the mobility of prisoners provided by the prison as "poor" in the questionnaire. The prisoners were satisfied with the library facilities. Therefore it is essential to improve the existing opportunities for mobility and recruit more staff to diversify the inmates' opportunities for mobility. It was also found out that those inmates-respondents, who had at least one breach of discipline, consider their inactivity, lack of movement and relationships with prison officials as an important factor influencing their discipline violations. Younger inmates and the inmates with the sentence length of 37 to 60 months and 121 months or more, have more discipline violations. Accordingly one option for reducing discipline violations is to focus on providing more mobility opportunities to the abovementioned groups.

The selected test method proved to be the most suitable, because all the research questions set in order to achieve the objectives of the Master's thesis were answered, and the hypothesis was also proven partially true. On the basis of the current Master's thesis recommendations have been made to the Tartu Prison for reducing violations of discipline, and there is a

probability that on the basis of the findings of the thesis it is possible to reduce violence of discipline also in other prisons similar to the Tartu Prison, such as the Viru Prison.

A more difficult problem scrutinized in the Master's thesis was the inmates' different social, familial, educational and criminal background in the Tartu Prison. In order to overcome this resistance as similar groups of detainees as possible should be formed in further studies of movement opportunities. Research results are necessary to deepen the involvement of all detention facilities in Estonia. Also, whereas the Estonian prison system development, diverse inmates' movement should be planned in the prisons which are built at present and in the future, and also further opportunities for project-based activities to reduce the movement of detainees in violation of discipline should be considered. It is also possible to thereby increase the safety of prison officers' working environment, including the overall safety and security of the prison.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Baron, R. A., & Byrne, D. (2004). *Social Psychology* (10th Ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Berger & Owen. Stress reduction and mood enhancement (1988) *Journal of Sport & Exercise Psychology*.
- Björkqvist, K, Österman, K, Kaukiainen, A. (1992). The development of direct and indirect aggressive strategies in males and females. San Diego, CA: Academic Press.
- Buchanan GM, Seligman MEP. 1995. Explanatory style. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cima M, Smeets T, Jelicic M, Self-reported trauma, cortisol levels, and aggression in psychopathic and non-psychopathic prison inmates. *Biological Psychology* 78 (2008) 75–86 www.sciencedirect.com 09.10.2010.
- Coalter, F. *Sport and antisocial behavior* (1996) Edinburgh.
- Collins, M; Henry, I; Houlihan, B. *Sport and Social Inclusion: a Report to the Policy Action Team 10*, London 1999.
- Cooke D, Baldwin J, Howison J. *Psychology in prisons*. London 1995.
- Cox VC, Verne C, Paulus PB, McCain G. 1984. Prison crowding research: The relevance for prison housing standards and a general approach regarding crowding phenomena. *Am Psychol* 39:1148–1160.
- Coyle A, (2005) *Understanding Prisons*. Open University Press 2005.
- CPT üldaruannete osatekstitid (Bulgaria 1999, Eesti 2005, Ühendkuningriigid 1994, Aserbaidžaan 2002, Belgia 1993, Rootsi 2009).
- D van Zyl Smit, S. Snacken. *Principles of European Prison Law and Policy*, Oxford 2010.
- Elsner A, *Gates of Injustice* 2006 *Financial Times/Prentice Hall*.
- EIõK 08.11.2005. aasta kohtuasi Alver vs Eesti.
- EIõK 04.10.2005. aasta kohtuasi Becciev vs Moldova.
- EIõK 02.07.2009. aasta kohtuasi Kochetkov vs Eesti.
- EIõK 29.04.2003. aasta kohtuasi Poltoratskiy, Dankevich jt vs Ukraina.
- Euroopa nõukogu ministrite komitee soovitus liikmesriikidele 13.10.1989. nr R(89)12.
- Euroopa Vanglareeglistik 11.01.2006.
- Gravett S, *Coping with Prison*. 1999 Sage Pubns.
- Hallik, R. *Rahvaspordi ABC*. Tallinn Eesti Raamat 1976.
- Harrison, M. *Treating Aggression in Male Inmates* 11.02.2009.

www.associatedcontent.com/article/1442843/treating_aggression_in_male_inmates.html?singlepage=true 09.10.2010.

Jalak, R. Põhitõed tervisetreeningutega alustajale. Sporditüht 4/2005.

Justiitsministri määrus 25.03.2008 nr 9 „Täitmisplaan“. RT I, 06.01.2011, 24.

Justiitsministri määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“. RT I, 08.04.2011, 6.

Karikosk, O. Tervisejooksja ABC. Tallinn Eesti Raamat 1974.

Lawrence C, Leather P. 1999. The social psychology of violence. London.

Lawrence C, Leather P. Work-related violence: assessment and intervention. London: Routledge. 2003.

Lawrence C, Andrews K, The Influence of Perceived Prison Crowding on Male Inmates' Perception of Aggressive Events. 2004, London.

Leith.L.M (1994). Foundations of Exercise and Mental Health. University of Toronto, 1994.

Lemberg, H., Nurmekivi, A., Jalak, R. Jooksja tarkvara. Tallinn 2004.

Lepore SJ, Evans G, Schneider ML. 1991. Dynamic role of social support in the link between chronic stress and psychological distress. J Pers Soc Psychol 61:899–909.

Lester D. 1991. Overcrowding in prisons and rates of suicide and homicide. Percept Mot Skills 71: 1: 274.

Madise L, Pikamäe P, Sootak J, Vangistusseaduse. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2009.

McBurnett K, Benjamin B. Lahey, Paul J. Rathouz, Loeber R, Low Salivary Cortisol and Persistent Aggression in Boys Referred for Disruptive Behavior. Arch Gen Psychiatry 2000 <http://archpsyc.ama-assn.org/cgi/content/full/57/1/3> 09.10.2010.

Nelson jt. Effects of Moderate Physical Activity on Offenders The Journal of Correctional Education 57 (4) December 2006.

Niglas K. Statistiline andmeanalüüs paketi SPSS abil. TLÜ informaatika instituut.

Ohbuchi, Kameda, & Agarie, Apology as aggression control: Its role in mediating appraisal of and response to harm. Journal of Personality and Social Psychology, 56. 1989.

Olesk M. Inim-ja põhiõigused vanglas. Justiitsministeerium 2010.

Ootsng S. Liikumine ja meditsiin. Medicina, 1998.

Paulus PB, McCain G. 1983. Crowding in jails. Basic Appl Soc Psychol 4:89–107.

Peets, K, Kikas, E. (2006). Aggressive strategies and victimization during adolescence: Grade and gender differences, and cross-informant agreement. *Aggressive Behavior*, 32(1).

Porporino FJ. 1986. Managing violent individuals in correctional settings. J Interpers Viol 1:213–237.

Ramirez, 2003 Relationship between Levels of Testosterone and Cortisol in Saliva and Aggressive Behaviors of Adolescents www.besjournal.com 09.10.2010.

Raine A. The psychopathology of crime: Criminal behavior as a clinical disorder. San Diego: Academic Press. 1993.

Riigikohtu 07.04.2010.a kaalus Silver Semiskar vs Viru Vangla. 2010.

Ryan, A.J. (1984). Exercise and Health. Lessons from the past. American Academy of Physical Education, The academy papers.

Saarma J. Psühhopatoogia. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2000.

Suurbritannia Vanglateenistuse 2003/2004 aastaaruanne. London 2003.

Tartu Vangla kodukord. Kinnitatud 29.04.2009. kk nr 1-3/61.

Teesalu R. Inimene, keskkond ja tervis. Tartu 2010.

Tkachuk, G.A., 8 Martin, G.L. (1999). Exercise therapy for patients with psychiatric disorders: Research and clinical implications. *Professional Psychology: Research and Practice*, 30(3), 275-282.

Vangistusseadus. RT I, 04.03.2011, 17.

Viru, A. Kas kehaline kasvatus on vajalik? *Õpetajate leht*, 30.08.1996.

Viru, A. Tervise sepiamine. Tallinn: Valgus, 1982.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Kinnipeetavate kasutuses olev infrastruktuur	32
Tabel 2. Projektis „Fair Play“ osalenud kinnipeetavate distsiplinaarkaristuste arv	36
Tabel 3. Kinnipeetavatele vangla poolt pakutavate liikumisvõimaluste ja distsipliinirikumise põhjustajate komponentide reliaabluskoeffitsendid (Cronbachi alfa)	40
Tabel 4. Erinevatele tegevustele kulunud aeg	43
Tabel 5. Uuringu tulemuste omavahelised olulisemad korrelatsioonid (Pearsoni korrelatsioonid)	48
Tabel 6. Vanusegruppidevahelised erinevused tegevustes (keskmised, t-test)	51
Tabel 7. Vanusegruppide võrdlus (keskmised, t-test)	51
Tabel 8. Erineva karistusajaga kinnipeetavate tegevused (One-Way Anova)	52
Tabel 9. Erineva karistusajaga kinnipeetavate üldtunnused (One-Way Anova)	53
Tabel 10. Distsiplinaarkaristuste arvu seosed rikkumiste põhjustajatega	54
Joonis 1. Kinnipeetavate jaotus karistusaja pikkuse järgi	42
Joonis 2. Kinnipeetavate hinnangud vangla poolt pakutavatele liikumisvõimalustele	45
Joonis 3. Kinnipeetavate hinnangud distsipliinirikumiste põhjustajatele	46

Lisa 1. Tartu vangla spordisaali kasutamise graafik

(Tartu vangla spetsialist-huvijuhi M. Poobuse koostatud)
kinnitatud Tartu vangla direktori poolt meili teel 29.09.2011.a.

Spordisaali kasutamise graafik alates 03.10.2011.a.

<i>Tööpäevadel</i>				
Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede
08.45-09.15 koristamine	08.45-09.45 E6	08.45-09.30 koristamine	08.45-09.15 koristamine	09.15-11.45 enesekaitse
09.30-10.30 S3 progr. A rühm	10.00-12.00 enesekaitse	09.45-10.45 E10	09.30-10.30 S3 progr. B rühm	
Reserv		11.00-13.00 enesekaitse	10.45-12.00 Reserv	
	12.00 - 13.15 töötajad	13.50 - 14.50 E3	12.00 - 13.15 töötajad	12.00 - 13.15 töötajad
13.30-14.45 Koristamine	13.45-14.45 Erivajadustega kp-d	15.30-17.30 koolinoorte enesekaitse	13.45 - 14.45 E12	13.30-17.00 enesekaitse
15.00-17.00 enesekaitse	15.00-16.00 E5		15.00-17.00 enesekaitse	
17.15-19.45 töötajad	16.30 - 17.30 töötajad	17.00-19.00 enesekaitse	17.00 - 19.45 töötajad	17.15-18.30 koristamine
	17.30-19.15 Jalgpallitreenn kp-d		(võrkpall)	
<i>Nädalavahetusel</i>				
Kell	Laupäev	Kell	Pühapäev	
08.30-09.30	S6	08.30-09.30	S7	
09.45-10.45	S1	09.45-10.45	S8	
11.00-12.00	S2	11.00-12.00	S3	
13.15-14.15	S3	13.15-14.15	S4	
14.30-15.30	S5	14.30-15.30	E4	
15.45-16.45	S4	15.45-16.45	E9	
17.30-19.00	koristamine	17.30-19.00	koristamine	

Lisa 2. Tartu vangla spordihoone ja –väljakute kasutamise reeglid.

(Tartu vangla spetsialist-huvijuhi M. Poobuse koostatud).

1. Spordihoones on lubatud kasutada ainult spordijalatsid.
2. Spordihoones tumedat värvi taldadega spordijalatsite kasutamisel hoolikalt jälgida, et jalatsid ei tõmbaks spordisaali põrandale musti triipe.
3. Spordihoones kasutatakse kõiki esemeid ja/või vahendeid eesmärgipäraselt ja heaperemehelikult.
4. Keelatud on igasugune edasi-tagasi liikumine spordiväljakutelt spordihoonesse ja vastupidi. Liikumine on ainult ühesuunaline, st kui külastaja on otsustanud kasutada spordi- või jõusaali, siis muid hilisemaid külastaja soove või kaebusi liikumisel spordihoonest sisse- välja või välja-sisse ei arvestata.
5. Spordiväljakutel on iga sektsioon, võistkond või treeninggrupp kohustatud pallimängude lõpetamisel tagastama pallid spordihoonesse.
6. Spordihoones on keelatud esemete ja/või vahendite lükkamine, nihutamine, vedamine ja tirimine mööda põrandat.
7. Spordihoones on keelatud esemete ja/või vahendite asetamine torustikele, radiaatoritele ja toetamine vastu seinu.
8. Erilist tähelepanu pöörata võrkpallipostide asetamisele pesadesse ja põrandale. Võrkpallipostid asetame pesadesse ja põrandale vaikselt.
9. Jõusaalis, muusika- ja käsitööruumis peavad kõik esemed või vahendid jääma täpselt sellisesse paigutusse ka väljudes ruumist.
10. Spordihoones ja -väljakutel on keelatud karjuda, ropendada, vanduda ja maha sülitada.
11. Tartu Vangla ei vastuta spordihoones ja -väljakutel tekkinud vigastuste või tervisekahjustuste eest, mis tulenevad ohutusreeglite mitte täitmisest. Spordihoones ja -väljakutel vastutab iga külastaja oma tervise eest eelkõige ISE!

22. august, 2007.

Lisa 3. Tartu vangla kinnipeetavate päevakava

Tartu vangla kodukord. Kinnitatud: Tartu Vangla direktori
29.04.2009.a kk nr 1-3/61, jõustus 30.04.2009.a.

5.1. E-hoone suletud osakondades ja kartseris kinni peetavate isikute päevakava:

06.00 Äratus

06.00 – 06.15 Hommikuvõimlemine, tualett, voodite korrastamine

06.15 – 06.30 Lavatsite sulgemine ja voodivarustuse lattu paigutamine (kartseris)

08.00 – 09.00 Hommikune loendus

08.30 – 19.00 Jalutuskäik

09.00 – 16.30 Uurimistoimingud ja kokkusaamised kaitsjatega (v.a lõunasöögiaeg)

20.00 – 21.00 Loendus

21.45 – 22.00 Lavatsite avamine ning voodivarustuse kättesaamine (kartseris)

22.00 – 06.00 Öörahu

5.2. E-hoone ja S-hoone avatud osakondades paiknevatele kinnipeetavatele päevakava:

06.00 Äratus

06.00 – 06.15 Hommikuvõimlemine, tualett ja voodite korrastamine

08.00 – 08.30 Hommikune loendus

08.30 – 19.00 Jalutuskäigud osakondade kaupa

20.00 – 20.30 Õhtune loendus

20.30 – 06.00 Öörahu

22.00 – 06.00 Öörahu E-R sektsioonides E4 ja S7

5.3. Toitlustamine:

Osakond	Homnikusöök	Lõunasöök	Õhtusöök
S 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8	06.30 – 08.00	12.30 – 13.30	17.00 – 18.00
S 2	06.30 – 08.00	12.30 – 13.00	17.00 – 18.00
E 1, 2, 7, 8, 11, med	06.15 – 07.15	12.00 – 14.00	17.00 – 18.00
E 4	06.15 – 07.30	12.15 – 12.45	17.00 – 17.15
E 5, 9	06.15 – 07.30	12.15 – 13.00	17.00 – 17.30
E 3, 6, 10, 12	06.15 – 07.30	12.30 – 13.20	17.00 – 18.00

5.3.1 Avatud osakonnad suletakse toitlustamise ajaks.

5.4. Kinnipeetavate vabaaeg (juhul, kui ei olda hõivatud samal ajavahemikul tööga, õppimisega või taasühiskonnastava tegevusega):

Osakond	Vaba aeg	Vaba aeg	Vaba aeg	Vaba aeg	Vaba aeg
S 1	10.30 – 12.30	15.00 – 17.00			
S 2	08.30 – 10.30	13.30 – 15.00	18.00 – 20.00		
S 7	08.30 – 12.30	13.30 – 17.00	18.00 – 20.00	20.30 – 22.00*	
S 3,4,5,6,8	08.30 – 12.30	13.30 – 17.00	18.00 – 20.00		
E 3,6,10,12	10.30 – 12.30	15.00 – 17.00			
E 4	07.30 – 08.00	08.30 – 12.15	12.45 – 17.00	17.15 – 20.00	20.30 – 22.00*
E 5,9	08.30 – 10.30	13.00 – 15.00			

* Vaba aeg E-R 20.30 – 22.00

5.5. Helistamine S-hoone ja E-hoone avatud osakondades:

Osakond	Helistamine	Helistamine	Helistamine	
S 1	10.30 – 12.30	15.00 – 17.00		
S 2	08.30 – 10.30	13.30 – 15.00	18.00 – 20.00	
S 7	08.30 – 09.00	14.30 – 17.00	18.00 – 20.00	20.30 – 22.00*
S 3,4,5,6,8	08.30 – 09.00	14.30 – 17.00	18.00 – 20.00	
E 3, 6,10,12	10.30 – 12.30	15.00 – 17.00		
E 4	07.30 – 08.00	13.30 – 17.00	17.15 – 20.00	20.30 – 22.00*
E 5,9	08.30 – 10.30	13.00 – 15.00		

* Helistamine E-R 20.30 – 22.00

5.6. Töötamine ja õppimine:

Osakonnast tööle saatmine	Töölt osakonda saatmine
08.25 - 08.40	16.20 - 16.30

Osakonnast kooli saatmine	Koolist osakonda saatmine	Osakonnast kooli saatmine	Koolist osakonda saatmine
08.35 - 08.50	12.00-12.15	13.30 - 13.40	16.40 - 16.55

5.6.1. Puhkepäevadel kooli ja tööd tavapäraselt ei toimu. Vanglas majandustöid teostavad kinnipeetavad (toidujagajad, välikoristajad, koristajad jne) töötavad erigraafiku alusel.

- 5.7.** Kinni peetavate isikute raamatukogu teenuse osutamine toimub vastavalt kehtestatud graafikule. Avatud osakondades toimub spordisaali ja dušširuumi kasutamine (E-hoones kambris) graafiku alusel osakondade kaupa. Juuksuri teenuse kasutamine toimub osakondade kaupa vastavalt vangla töö- korraldusele.
- 5.8.** Kaabeltelevisioon ning elekter lülitatakse kambrites sisse kell 6.00 ja välja kell 23.00.
- 5.9.** Päevavalgustus lülitatakse sisse vastavalt vajadusele, kuid mitte enne 06.00. Päevavalgustus lülitatakse üldjuhul välja kell 22.00. Kinni peetava isiku soovil võib päevavalgustus põleda kella 23.00.

[muudetud 26.02.2010 dir kk 1-3/20 – jõustunud 01.03.2010]

Lisa 4. Keelatud esemete ja ainete loetelu

Justiitsministri määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“. RT I, 08.04.2011, 6

Kinnipeetavale on vanglas keelatud:

- 1) esemed, millega saab tekitada või on võimalik tekitada vigastusi, nagu relvad ja laskemoon, erivahendid, sõjariistad, torke- lõike- ja raierelvad, nõelad, vardad, nõõrid, niidid, võtmed, köied ja traadid;
- 2) lõhkeained, sealhulgas ained, mille kokku segamise tulemusena saadakse lõhkeaineid, radioaktiivsed, oksüdeerivad, söövitavad, kergelt süttivad või muud mürgised ained või gaasid;
- 3) süütamisvahendid, välja arvatud tuletikud avavanglas ja kinnise vangla avavangla osakonnas;
- 3¹) lahtine tubakas ja esemed, millest ja mille abil on võimalik tubakatooteid kokku panna või neid suitsetada;
- 4) narkootilised, psühhotroopsed ja muud uimastava või tugeva toimega ained;
- 5) retseptiravimid, välja arvatud arsti ettekirjutusel;
- 6) optilised riistad, välja arvatud prillid arsti loal;
- 7) alkohol ja alkoholi sisaldavad ained;
- 8) tööriistad ja ehitusmaterjalid;
- 9) spordivahendid, välja arvatud avavangla kinnipeetaval;
- 10) mobiiltelefonid ja muud elektroonilised või tehnilised sidepidamisvahendid, sealhulgas raadiosaatjad, pihu- ja personaalarvutid, mille kaudu on võimalik infot edastada ja vastu võtta;
- 11) fotoaparaadid, videokaamerad;
- 12) küünlad;
- 13) kalad, loomad ja linnud;
- 14) taimed;
- 15) vägivalda, vihkamist, rassismi jne propageerivad trükised ning pornograafilised teosed;
- 16) sularaha, väärtpaberid, pangakaardid, välja arvatud avavanglas või kinnise vangla avavangla osakonnas;
- 17) hasartmänguvahendid;
- 18) väärisesemed, välja arvatud abielusõrmus või religioosne sümboolika;
- 19) suhkur, pärm, karamellikompvekid, kartulid ja toorained, millest on võimalik lõpp-produktina saada alkoholisisaldavat vedelikku;
- 20) tekstiiltooted ruumi sisustamiseks, sealhulgas vaibad, kardinaid.

Lisa 5. Ankeetküsimustik

Hea küsimustiku täitja! Käesolev küsimustik on koostatud minu, Sisekaitseakadeemia magistrandi Mart Vigla magistratöös raames. Antud küsimustikuga soovin saada ülevaadet distsiplinaarkaristusi mõjutavatest teguritest. Selleks on oluline kõikide vastajate arvamus. Lisaks on vaja registrist teha vastaja karistustest väljavõtte, milleks palume Teie luba. Uuringu läbiviijana garanteerin uuringus osalejate konfidentsiaalsuse ja privaatsuse. Uuringu andmeid kasutatakse ja esitletakse ainult üldistatud kujul. See tähendab, et vastaja nime on vaja ainult iga konkreetse väljavõtte tegemiseks ja andmed kantakse andmefaili juba kodeeritud ja andmete omanikuga seostamatul kujul ning vastuste lehed hävitatakse. Täidetud vastuste lehti näevad ainult uuringu läbiviijad: mina ja minu juhendaja Inga Karton.

Olen nõus aasta jooksul sooritatud karistuste väljavõttega _____
(NIMI TRÜKITÄHTEDEGA)

(allkiri ja kuupäev)

I

Kui Te ei ole nõus väljavõttega, siis palun täitke kindlasti järgnevad lüngad

Mitu distsiplinaarkaristust Teil on alates 2010. aasta augustist (viimase aasta jooksul)? _____

Mitmendat korda Te olete kriminaalkorras karistatud? _____

Mitmendat korda Te viibite vangistuses? _____

Kui pikk on käesolev karistus? _____

Milline on Teie vanus küsimustiku täitmise hetkel? _____

II

Järgnevad küsimused on mõeldud kõikidele täitmiseks

Milliste tegevustega ja mitu tundi te päevas/nädalas/kuus keskmiselt tegelete?

Tegevus	Mitu tundi päevas	nädalas	kuus
Töötamine			
Õppetöö koolis			
Õppetöö kambris			
Sportimine			
Jalutamine			
Lugemine			
Huviringis osalemine			
Grupitöös osalemine			
Vestlemine kaaskinnipeetavatega			
Vestlemine töötajatega (kontaktisik, sotsiaaltöötaja jne)			
Muu tegevus (nimetada) _____			

Kuidas Te hindade järgmisi vangla poolt pakutavaid võimalusi?

Võimalus	5 – väga hea	4 - hea	3 - piisav	2 - vähene	1 - puudulik
Töötamiseks					
Enda harimiseks, õppimiseks					
Sportimiseks					
Füüsiliseks koormuseks					
Raamatukogu kasutamiseks					
Huviringides osalemiseks					
Grupitöös osalemiseks					
Individaalseteks konsultatsioonideks					

Palun hinnake, mil määral on järgnevad põhjused mõjutanud Teie distsiplinaarrikkumiseni viinud käitumist vanglas:

Põhjus	5 – on mõjutanud väga olulisel määral	4 – on mõjutanud olulisel määral	3 – on mõjutanud mõningatel kordadel	2 – on mõjutanud väga harva	1 – ei ole üldse mõjutanud
Vähene liikumine					
Suhted kaaskinnipeetavatega					
Suhted töötajatega					
Suhted lähedastega					
Tegevusetus					
Närvilisus, agressiivsus					
Rusutus, masendus, depressiivsus					
Muu _____					